

Mediji kao nadvršnjak u seksualnom odgoju adolescenata

Mađarac, Danijela

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:035242>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij pedagogije i povijesti

Danijela Mađarac

Mediji kao nadvršnjak u seksualnom odgoju adolescenata

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Goran Livazović

Osijek, 2019.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Diplomski studij pedagogije i povijesti

Danijela Mađarac

Mediji kao nadvršnjak u seksualnom odgoju adolescenata

Diplomski rad

Društvene znanosti, pedagogija, posebne pedagogije

Mentor: izv. prof. dr. sc. Goran Livazović

Osijek, 2019.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 30. listopada 2019.

Domjela Matarac, 0122219302
Ime i prezime studenta, Matični broj

Sažetak

Rad se bavi problemom seksualnog odgoja adolescenata i ulogom medija u njemu. Cilj istraživanja bio je ispitati izvore informacija o seksualnosti kod adolescenata, njihove stavove o pitanjima vezanima za seksualnost i seksualni odgoj, ponašanje na internetu i rizična ponašanja te usporediti s nekim sociodemografskim značajkama ispitanika. Istraživanje je provedeno na uzorku od 724 ispitanika u dobi između 14 i 22 godine. Ispitano je 217 srednjoškolaca u Osijeku te 507 studenata koji su ispitani putem online obrasca. Za potrebe istraživanja konstruiran je upitnik. Istraživanjem je utvrđeno kako su mediji najčešći izvor informacija seksualnosti kod mladih. T-testom za nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika u gledanju pornografskih stranica ($p < 0,001$), stavu o ulasku u spolne odnose prije braka ($p < 0,01$) i želji za učenjem o seksualnosti ($p < 0,001$) s obzirom na spol. Statistički značajna razlika utvrđena je u medijima kao izvoru informacija s obzirom na dob ($p < 0,001$) i seksualnu orijentaciju ($p < 0,001$), a u želji za učenjem o seksualnosti utvrđena je statistički značajna razlika s obzirom na dob ($p < 0,001$). Jednosmjernom analizom varijance utvrđena je statistički značajna razlika u stavu o porukama koje mediji prenose ($p = 0,000$), rizičnom ponašanju ($p = 0,000$) i seksting ponašanju ($p = 0,000$) s obzirom na broj seksualnih partnera. Također je utvrđena i značajna korelacija između kvalitete školskih odnosa i rizičnih ponašanja ($p < 0,001$), seksting ponašanja ($p < 0,05$) i učestalosti gledanja pornografije ($p < 0,01$). Značajna korelacija utvrđena je i između školskog uspjeha i rizičnih ponašanja ($p < 0,001$), seksting ponašanja ($p < 0,05$) i učestalosti gledanja pornografije ($p < 0,001$). Rezultati istraživanja ukazuju na velik značaj medija u seksualnom odgoju adolescenata kao i na nužnost osmišljavanja novih strategija za provedbu seksualnog odgoja.

Ključne riječi: *adolescentska seksualnost, mediji, seksualni odgoj, seksualni sadržaji*

Sadržaj

I. UVOD	1
II. TEORIJSKA ANALIZA	2
2. 1. Adolescencija kao životno razdoblje	2
2.1.1. Odnosi s vršnjacima, u obitelji i školi	5
2.1.2. Razvoj seksualnosti u adolescenciji	8
2.2. Seksualni odgoj adolescenata	11
2.3. Odnosi mladih s medijima	15
2.3.1. Utjecaj medija na seksualnost adolescenata	17
2.3.2. Mediji kao odgojno-socijalizacijski nadvršnjak	22
III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA	24
3.1. Cilj istraživanja	24
3.2. Hipoteze	24
3.3. Ispitanici.....	25
3.4. Instrument	25
3.5. Postupak	25
IV. REZULTATI.....	26
4.1. Sociodemografski podatci.....	26
4.2. Deskriptivna statistika odabranih dimenzija ispitivanih varijabli.....	27
4.3. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke	29
4.3.1. Rezultati t-testa s obzirom na spol.....	29
4.3.2. Rezultati t-testa s obzirom na dob i seksualnu orijentaciju	30
4.4. Rezultati jednosmjerne analize varijance.....	31
4.5. Rezultati korelacijske analize	33
V. RASPRAVA.....	34
VI. ZAKLJUČAK	39
VII. POPIS LITERATURE.....	40
VIII. PRILOZI.....	44

I. UVOD

U razdoblju adolescencije mlada osoba prolazi kroz brojne promjene koje utječu na njen život, postavlja si brojna pitanja koja sama pokušava riješiti, a često joj je potrebna pomoć drugih. Stoga je vrlo važno da adolescent ima podršku vršnjaka, obitelji kao i odgojno-obrazovnih ustanova kako bi uspio izgraditi svoju ličnost. Jedna od promjena kroz koje adolescent prolazi jest i razvoj seksualnosti. Pitanja vezana uz seksualni razvoj često su tabu tema u društvu i o njima se ne govori otvoreno. Škole nemaju dovoljno razvijene programe koji bi kvalitetno učili o toj temi, smatra se da je to pitanje obiteljskog odgoja, a u obitelji se također nedovoljno govori o tome. Još Kosiček (1973), u prvom udžbeniku seksualnog odgoja, piše kako će uvođenje istog izazvati nesporazume i poteškoće u društvu, ali to nas ne treba obeshrabriti budući da je potpuni odgoj ličnosti bez spolnog odgoja nepotpun odgoj.

Postavlja se pitanje kako će se mladi adekvatno izgraditi ako ne dobivaju podršku koja im je potrebna. Takvo je stanje zabrinjavajuće za mladu osobu koja pokušava dobiti odgovore na druge načine, kao na primjer od vršnjaka ili medija koji su danas posebno prisutni. Informacije koje dobiju od medija nekada mogu pomoći mladoj osobi koja je u nedoumici i odgovoriti na njena pitanja, ali nekada je mogu odvesti i na krivi put. Adolescent može samo jednim klikom doći do eksplicitnih sadržaja ili pročitati razne savjete u časopisima ili na portalima koji često nisu u potpunosti točni. Mlada se osoba tako može prepustiti rizičnim seksualnim ponašanjima, ugroziti svoje psihičko i fizičko zdravlje, a da nije bila potpuno svjesna toga. Pedagogija kao znanost o odgoju ima zadaću razvijati cjelokupnu ličnost mladih ljudi. Stoga je vrlo bitno da se pedagozi bave i temama kao što je seksualni odgoj djece i utjecaj medija na njega. Treba naglasiti kako ne mora biti sve što je u medijima loše, djeca mogu puno naučiti, a također pedagozi mogu iskoristiti medije na vrlo dobar način kako bi dočarali pitanja seksualnosti. Naglasak treba biti na medijskom odgoju i da se pokaže djeci da sama mogu zaključiti koje su loše, a koje dobre informacije i da ih se na to upozori. Pedagozi također trebaju preuzeti na sebe inicijativu kvalitetnog provođenja seksualnog odgoja u školama i ukazati na važnost tog pitanja i poticati ostalo osoblje da se uključi. Učitelji i razrednici trebaju dobiti adekvatnu izobrazbu kako bi kao profesionalci djeci mogli ukazati na te probleme.

Istraživanje ove teme je vrlo bitno za razvoj pedagoške znanosti, posebno u područjima seksualne pedagogije i medijske pedagogije. Rezultati istraživanja mogu pomoći pedagogu kako bi lakše pripremio radionice i razne obrazovne materijale pomoću kojih bi

adolescentima mogao približiti ovu temu i ukazati im na razne rizične čimbenike, kao i one koji bi im mogli koristiti u daljnjem razvoju.

II. TEORIJSKA ANALIZA

2. 1. Adolescencija kao životno razdoblje

Adolescencija je razdoblje života u kojem mlada osoba zamjenjuje jednu životnu etapu, a to je djetinjstvo, drugom etapom, a to je odrasla dob. Adolescent treba svladati mnoge poteškoće da bi se razvio kao jedinstvena ličnost. Adolescencija započinje početkom puberteta, a završava formiranjem identiteta (Bačan, Lambeta- Milanović, Luca- Mrđen i Škovrlj, 2006). Riječ adolescencija dolazi od latinskog glagola *adolescere*, što znači rasti ili sazrijevati. Postoje brojne poteškoće oko vremenskog razgraničenja adolescencije, na što utječu brojni biološki, geografski i sociološki faktori. Ovo razdoblje obilježava nestalnost što znači da se u mladom životu brzo događaju promjene, oni traže nova rješenja, uče, prilagođavaju se i sređuju niz odnosa u svom životu (Žlebnik, 1972). Berger- Stassen (1983) spominje kako se prije vjerovalo da je adolescencija doba oluje i stresa, kao i emocionalne nestabilnosti zbog toga što se mladi moraju nositi sa fizičkim razvojem, seksualnošću, problemima identiteta i neovisnosti.

Kasnija istraživanja su pokazala kako je većina adolescenata većinu vremena smirena, predvidljiva, a ne turbulentna i nestalna. No mnogi psiholozi, roditelji još i danas prave generalizacije o adolescentima na temelju jedne skupine. Najčešće se adolescenciju dijeli u tri faze: ranu, srednju i kasnu adolescenciju. Rana adolescencija počinje s pubertetom, a završava s usporavanjem fizičkog rasta. To se zbiva od 11. do otprilike 14. godine (Sujoldžić, Rudan i De Lucia, 2006). U ovom je razdoblju bitno da je dijete u sigurnoj i zdravoj okolini koja će poticati njegovu kognitivnu, emocionalnu i psihosocijalnu transformaciju i u kojoj će biti uključene odrasle osobe koje mu trebaju dati podršku (UNICEF, 2011).

Srednja adolescencija obuhvaća dob od oko 15. do 17. godine, a karakterizira ju jaka orijentacija prema vršnjacima i uspostava spolnog identiteta. Kasna adolescencija je razdoblje konsolidacije identiteta u kojem se obitelj i prijatelji opažaju na složenije načine, a teško je odrediti njeno trajanje. Obično obuhvaća razdoblje između 18. i 22. godine (Sujoldžić, Rudan i De Lucia, 2006). Društvo za adolescentsku medicinu je 1995. objavilo istraživanje o adolescentskom zdravlju i definirali su adolescenciju kao razdoblje koje traje od 10.-25. godine (Curtis, 2015). Kraj adolescencije neki autori pomiču i do tridesete godine života (Livazović, 2011). Berk (2008) napominje kako je u industrijaliziranim zemljama adolescencija produljena budući da uspješno sudjelovanje u tim društvima zahtijeva puno

godina obrazovanja. Duže se pripremaju za radni život i to ih veže za roditelje nekoliko godina više, a mladi bolje napreduju što ih okolina više podržava u dostizanju odgovornosti odraslih. „Zapravo moglo bi se kazati da su mladi jedna od najranjivijih segmenata populacije u suvremenom društvu, jer se nalaze u specifičnom prijelaznom statusu: više nisu zaštićeni kao djeca, a još ne uživaju sve mogućnosti i pogodnosti koje su dostupne starijima (Livazović, 2011, 5).“ Upravo zbog toga adolescenti nisu svjesni koja je njihova stvarna uloga u današnjem suvremenom društvu.

Kako navodi Car (2013), suvremenu adolescenciju obilježava doba interneta, globalizacije, konzumerizma, terorističkih napada i brige za održivi razvoj. Nadalje, smatra da zbog tih socijalnih utjecaja suvremeni adolescenti imaju veću odgovornost, sami organiziraju slobodno vrijeme, više vremena provode s vršnjacima i stječu znanja u ranijoj dobi nego njihovi roditelji. Tijekom adolescencije razvija se niz promjena kod mlade osobe kao što su fizičke, kognitivne i psihosocijalne. Adolescenciju karakterizira tjelesni rast i razvoj. Prvi vanjski znak puberteta je porast visine i težine koji je poznat kao zamah u rastu (Berk, 2008). Kako navodi Lacković-Grgin (2006), početak tog zamaha kod većine sjevernoameričke i europske djece je od 8.6 godina do 10.3 godina za djevojčice, a za dječake od 10.3 do 12.1 godina. Tjelesna se težina također brže povećava kod djevojčica nego kod dječaka.

Unutar iste kronološke dobi postoje razlike u brzini rasta u visinu i rasta težine pa se adolescenti mogu podijeliti u tri skupine na osnovi toga, a to je skupina naprednog rasta, skupina prosječnog rasta i skupina zakašnjelog rasta. Za vrijeme puberteta dolazi do najintenzivnijeg spolnog razvoja, a on se smiruje za vrijeme kasne adolescencije. „Zahvaljujući tome razvoju, nezreli organizam postaje zreo za reproduktivnu funkciju“ (Lacković-Grgin, 2006, 57). Razvijaju se primarne spolne karakteristike i sekundarne spolne karakteristike. Primarne spolne karakteristike uključuju reproduktivne organe: jajnike, maternicu i rodnicu kod žena i penis, mošnjice i testise kod muškaraca, a sekundarne spolne karakteristike vidljive su na vanjštini tijela i služe kao još jedan znak spolne zrelosti i u njih se ubrajaju, na primjer, razvoj dojki kod žena i rast dlačica i kod žena i kod muškaraca (Berk, 2008).

Za adolescenciju su značajne i kognitivne promjene koje potiču osjećaj autonomije kod adolescenta. Adolescenti se oslanjaju na vlastite osjećaje, stavove, misli i reakcije kako bi mogli uistinu autonomno djelovati (Sujoldžić, Rudan i De Lucia, 2006). Razvijaju mišljenje koje sve više sličići odraslom, a karakterizira ga fleksibilnost i apstraktnost. Mlada osoba razmišlja o budućnosti te je zaokupljena njome i planovima što joj olakšava ulazak u svijet odraslih i preuzimanje odgovornosti. Mladi postaju svjesni sebe, svojih ideja te zbog toga

ponekad dolaze u sukobe s roditeljima i okolinom budući da su prije spremni poslušati sebe nego druge. Također mogu bolje razumjeti međuljudske odnose, rješavati probleme i empatičniji su (Bačan, Lambeta- Milanović, Luca- Mrđen i Škovrlj, 2006). Za ovo razdoblje karakteristična je i pojava adolescentskog egocentrizma. Oni vjeruju da nitko drugi do tada nije iskusio isto emocionalno iskustvo kao i oni, kao na primjer, nitko nije bio toliko ljut ili neshvaćen kao oni (Berger- Stassen, 1983).

Elkind spominje fenomen koji je osobni mit, a to je misao da su oni posebni, sa specijalnim kvalitetama koje su neuništive i imaju zamišljenu publiku koja ih gleda i okupirana je njima. Teško si mogu predočiti da netko drugi tada uopće ne misli ništa o njima. Takvo mišljenje s vremenom nestane (Elkind, 1978, prema Robards i Bennett, 2013). Jedna od ključnih stvari u adolescenciji je emocionalni razvoj mlade osobe, a on uključuje uspostavu realističnog i povezanog osjećaja identiteta koji je povezan s drugima, učenje suočavanja sa stresom i kontrola emocija (Santrock, 2001, prema APA, 2002). Proces formiranja identiteta može se vrlo razlikovati od osobe do osobe, a može biti jednostavan ili složen, kratak ili dugotrajan, uspješan ili neuspješan, a ovisi o brojnim čimbenicima (Cogner, 1986).

Identitet uključuje dva koncepta, a to su samopoimanje i samopoštovanje. Samopoimanje uključuje vjerovanja o svojim karakteristikama, ulozi, ciljevima, vrijednostima i vjerovanjima. Drugi koncept, samopoštovanje, je vrednovanje onoga što netko misli o sebi. Samopoštovanje je važno razvijati kod adolescenata budući da bi manjak samopoštovanja mogao imati negativni utjecaj na njihovo psihičko i fizičko zdravlje (APA, 2002). U tom procesu „traženja sebe“ adolescent bi trebao uspostaviti moralni, seksualni, politički, religijski i profesionalni identitet koji je relativno stalan, stabilan i zreo, a to uspostavljanje identiteta trebalo bi biti uvod u odraslu dob (Erikson, 1975, prema Berger- Stassen, 1983). Problem identiteta je jedan od glavnih problema u adolescenciji, ali on ne počinje tada, nego traje još od rođenja pa do kraja adolescencije, premda se ni tada ne razvije do kraja. Prema Eriksonu, sve češće se mladi ljudi prestanu boriti da budu potpuno jedinstveni nego često postanu slični drugima umjesto da u potpunosti pronađu sebe. Ako adolescent ne uspije postići jasnu sliku osobnog identiteta, neće moći dalje jasno ići kroz život. Neki će adolescenti radije razviti negativan i devijantan identitet nego da riskiraju neuspjeh u borbi protiv onoga što im se nameće (Cogner, 1986).

Također, mladi mogu umjesto razvijanja zrelog identiteta proglasiti moratorij, tj. vrijeme tijekom kojeg će oni eksperimentirati sa alternativnim identitetima bez da probaju uspostaviti svoj. Moratorij može biti i destruktivan zbog toga što može trajati predugo, čak i

do srednjih godina, a mlada osoba se do tih godina ne pronade i ne sredi svoj život, karijeru ili ne odabere svoj poziv (Berger- Stassen, 1983). Značajan je i moralni razvoj, a on se odnosi na vrijednosti i etičko ponašanje koje razvija mlada osoba. Odrasli mogu pomoći u moralnom razvoju tako da oni budu model adolescentima koji će im pokazati altruistično i brižno ponašanje prema drugim ljudima različite dobi, spola i rase (APA, 2002). Dokazano je kako moralne prosudbe tijekom ovog razdoblja ovise o brojnim čimbenicima i individua može vrlo različito moralno prosuđivati, a to sve ovisi o situaciji u kojoj se nalazi (Smetana i Turiel, 2003; Walker, 2004, prema Curtis, 2015). Kada se uzmu u obzir svi ovi procesi koji se događaju u adolescenciji, možemo vidjeti da je adolescencija vrlo kompleksno razdoblje u kojem je mladoj osobi potreba podrška i usmjeravanje kako bi ona izrasla u cjelovitu ličnost.

2.1.1. Odnosi s vršnjacima, u obitelji i školi

Mladima je u razdoblju adolescencije vrlo važan odnos s najbližima, a to se ponajviše odnosi na njihove prijatelje i roditelje kojima se oni najčešće obrate kada imaju neki problem (Robards i Bennett, 2013). Vršnjaci, kao osobe iste dobne skupine s kojima adolescenti provode svoje vrijeme, imaju vrlo velik utjecaj na psihički i društveni razvoj većine adolescenata. Oni su više ovisni o vezama s vršnjacima nego mala djeca, zato što postaju samostalniji i tako slabe njihove veze s roditeljima (Cogner, 1986). Vršnjaci imaju velik utjecaj na razvoj identiteta mlade osobe, budući da je on još nestabilan i u procesu izgradnje. Adolescent u grupi zadovoljava potrebe kao što su potreba za ljubavlju, pripadanjem, uvažavanjem, potporom, sigurnošću, emocionalnom stabilnošću, samoostvarivanjem i razumijevanjem (Đuranović, 2013).

Popularnost u vršnjačkoj grupi pozitivno utječe na samopoštovanje, društvenost kao i na altruistične oblike ponašanja. S druge strane, utvrđeno je kako odbačenost ili zanemarenost utječu na osjećaj emocionalne i socijalne usamljenosti. Sramežljivost može utjecati na nepovoljan položaj u grupi i još više povećati sramežljivost (Lacković-Grgin, 2006). Od vršnjačkog utjecaja, razlikuje se vršnjački pritisak, a to podrazumijeva očekivanja vršnjaka da se pojedinac ponaša na određeni način iako to nije u skladu s njegovim željama. Ako se pojedinac ne konformira, vršnjaci ga odbace, ogovaraju ili izbjegavaju (Đuranović, 2014). Vršnjački pritisak ne mora uvijek biti loš, štoviše vršnjaci mogu vršiti pozitivni pritisak u smislu poticanja na poboljšanje akademskog postignuća i slično. Problem je što se vršnjački pritisak većinom povezuje s negativnim i rizičnim ponašanjima koja pojedinca potiču na pobunu, slabe radne navike, zanemarivanje školskih obveze kao i pušenje, uzimanje alkohola, droge i ranu seksualnu aktivnost (Lebedina-Manzoni, Lotar i Ricijaš, 2008).

No vršnjački utjecaj nije isti tijekom cijele adolescencije. Kako tvrdi Livazović (2011), on opada tijekom adolescencije budući da se odrastanjem pojavljuje potreba za samostalnošću, identitet postaje stabilniji, osoba postaje sigurnija u sebe i ne treba više odobravanje drugih ljudi koje je trebao prije. Mlađi adolescenti imaju najmanje jednu grupu u koju su uključeni, a karakterizira je većinom isti spol te je uključenost u grupi snažna, što znači da su konformizam i želja za prihvaćenošću vrlo veliki. Odrasli im moraju pomoći kako bi se adolescenti mogli pronaći u prihvatljivoj grupi ako ona u koju su uključeni nije dobra za njih. Tijekom srednje adolescencije vršnjačka grupa je većinom miješana što se tiče spola, a u ovom razdoblju prihvaćaju se više individualne razlike u izgledu, vjerovanjima i osjećajima (APA, 2002).

No Lacković-Grgin (2006) navodi kako se i u ovom razdoblju teži prihvaćanju i adolescenti su vrlo osjetljivi na negativne reakcije drugih. Nadalje, u kasnoj adolescenciji vršnjačka je grupa većinom zamijenjena sa prisnijim odnosima, kao što su prijateljstvo s jednom osobom ili romantični odnosi (Micucci, 1998, prema APA, 2002). Naposljetku može se zaključiti kako su za adolescenta vršnjački odnosi vrlo važni, kroz interakciju s njima razvijaju svoj identitet, stavove i ponašanja koji nekada mogu biti negativni, a nekada pozitivni. Drugi važan čimbenik u životu adolescenata je njihova obitelj. Ovo razdoblje je vrijeme rasta sukoba između adolescenta i roditelja. Ta se pojava može objasniti time i što djeca postaju tjelesno zrelija i žele da ih se tretira poput odraslih. Nesuglasice se pojavljuju većinom oko manjih, svakodnevnih problema, dok se ispod toga nalaze veće brige roditelja kao na primjer uzimanje droge od strane adolescenta, rano stupanje u spolne odnose ili vožnja automobilom (Berk, 2008), a pojavljuju se i oko drugih stvari kao što je akademski uspjeh djeteta (APA, 2002).

Roditelji u pravilu teško podnose adolescenciju budući da se u njoj sve odvija ubrzano (Graovac, 2010). Oni pridaju jako veliku važnost konfliktima koji se događaju, smatraju da adolescenti odbijaju vrijednosti kojima su ih učili i često smatraju da zbog toga nisu uspješni roditelji. Dok s druge strane adolescenti to mogu vidjeti kao još samo jednu svađu u kojoj roditeljima pokazuju da su oni individualne osobe koje same odlučuju (APA, 2002). Cogner (1986) naglašava kako roditelji i djeca trebaju naučiti uspostaviti nove međusobne odnose. Roditelji trebaju poticati dijete da bude samostalnije budući da upravo u ovom razdoblju raste želja za autonomijom kod adolescenta. No to ne znači da ga trebaju odmah pustiti da radi što hoće, nego mu treba dati čvrsti oslonac koji će mu pomoći u daljnjem razvoju. „Dječje društveno ponašanje pod utjecajem je roditeljskih odgojnih postupaka, koji se razlikuju s obzirom na to kakva pravila roditelji postavljaju, kako ih provode, pružaju li djeci potporu,

potiču li djecu u razvoju, omogućuju li strukturu i predvidljivost u dječjem životu i slično (Deković, Raboteg-Šarić, 1997, 428).“ Robards i Bennett (2013) tako govore o roditeljskim stilovima koji imaju velik utjecaj u adolescentskoj dobi. Navode autoritativan stil, u kojem su roditelji podržavajući, empatični, postavljaju ograničenja koja su poštena i podržavaju autonomiju, kao najuspješniji roditeljski stil. Adolescenti s takvim roditeljima imaju bolji školski uspjeh, manje su depresivni i anksiozni, imaju veće samopoštovanje i manja je vjerojatnost da će se uključiti u rizična ponašanja.

Drugi stilovi kao permisivni, zanemarujući, a pogotovo autoritarni nisu efektivni za uspostavu odnosa i zdrav razvoj mlade osobe. Mladi su izjavili da žele roditelje koji imaju sljedeće kvalitete: da su zainteresirani za njih, da ih slušaju, pokušavaju razumjeti, pokazuju da ih vole, prihvaćaju takvima kakvi jesu, da im vjeruju i od njih očekuju najbolje, da ih tretiraju kao odrasle i da budu sretni (Newman, 1989, prema Lacković-Grgin, 2006). Također treba uz roditelje spomenuti i odnose s braćom i sestrama. Kako napominje Livazović (2011), stariji brat ili sestra služe kao model učenja budućih uloga, a interakcija s mlađom braćom i sestrama starijim adolescentima služi kao učenje budućih roditeljskih uloga. Vršnjačka grupa i obitelj su čimbenici koji se zajedno nadopunjuju i nikako se ne treba gledati na ovo razdoblje kao umanjivanje utjecaja obitelji od strane vršnjaka (Berger- Stassen, 1983).

Treći važan čimbenik koji igra ulogu u životu adolescenata je škola. Upravo je škola mjesto na kojem se oni povezuju s njihovim vršnjacima i razvijaju ključne kognitivne vještine. Također je to mjesto u kojem rade stručnjaci koji mogu svojim iskustvom pomoći adolescentima u njihovim nedoumicama. Kako navode Rukavina i Nikčević- Milković (2016), školsko postignuće i okruženje važni su čimbenici u oblikovanju adolescentske slike o sebi. Oni počinju sebe doživljavati kao uspješnog ili neuspješnog, shvaćaju razloge uspjeha ili neuspjeha, što može dovesti do velikog stresa kod adolescenata. Upravo taj stres koji je doživljen u školi može pridonijeti devijantnom ponašanju adolescenata kao što je konzumacija različitih sredstava ovisnosti (Mavar i Vučenović, 2014). Bastašić (1995) smatra da iako škola može igrati veliku ulogu u uzročnosti problema kod adolescenata, također može imati i u rješavanju tih istih problema. Nastavnikova empatija može pomoći adolescentu da lakše prođe ovo razdoblje, a tu je posebno važna nastavnikova ličnost, zrelost i sposobnost za empatiju.

Osjećaj pripadanja školi i poštovanja u njoj utječu na to da se učenici ne izlože rizičnim ponašanjima. A najbolja prevencija protiv rizičnih ponašanja su suradnja roditelja i škola oko adolescenta (Robards i Bennett, 2013). Treba naglasiti da se razdoblje adolescencije mijenja i učenikov odnos prema školi. Škola učenicima s vremenom postaje sve

manje zabavno mjesto, a učenje im nije toliko važno. Njihov interes za školu slabi pri završetku osnovne škole, a u srednjoj školi se mijenja i njihov odnos prema nastavnicima. Stoga je bitno poraditi na motivaciji učenika i stvaranju pozitivnog ozračja u školama (Rukavina i Nikčević- Milković, 2016).

Berk (2008) navodi kako je adolescentima potreban razred koji je osjetljiv na njihove emocionalne i socijalne potrebe i sve veće sposobnosti razmišljanja. Važno je da adolescenti razviju bliske odnose s nastavnicima zato što u ovom razdoblju razvijanja identiteta traže odrasle osobe izvan obitelji koje će im biti uzori. Nekvalitetno podučavanje, koje ne potiče razvoj apstraktnog mišljenja i njihovih sposobnosti, može loše utjecati na učenika. Kako navodi APA (2002), također je dokazano kako doživljaj profesora kao pravednog ima velik utjecaj na pozitivni učenički razvoj. Rukavina i Nikčević- Milković (2016) zaključuju kako su nastavnicima uz znanje njihovih predmeta potrebna i specifična znanja za rad s djecom i adolescentima kao što su ona iz interpersonalne komunikacije, socijalnih vještina, vještina rješavanja sukoba kao i razvoja pozitivnih osobina ličnosti. Nadalje, smatraju da nastavnike treba više obrazovati o specifičnostima razvoja adolescenta kako bi oni bolje razumjeli neka njihova ponašanja, a to bi s druge strane utjecalo i na veće zadovoljstvo adolescenata.

2.1.2. Razvoj seksualnosti u adolescenciji

Livazović (2011) navodi kako spolno sazrijevanje u adolescenciji utječe na porast interesa za seksualnošću. Oni se zanimaju za različite seksualne teme, pitanja reprodukcije i seksualno funkcioniranje vlastitog tijela. Cogner (1986) vidi razvoj seksualnosti kao najveći razvojni događaj u adolescenciji kojeg prate nerazumljive misli i osjećaji. Smatra da je važno da mladići i djevojke u ovom razdoblju uspješno objedine seksualnost s ostalim vidovima ličnosti. Budući da „seksualnost ima važnu ulogu za identitet, osjećaj samoga sebe i sliku što je čovjek ima o sebi“ (Sielert, 2005, 125).

Tulloch i Kaufan (2013) adolescentsku seksualnost prikazuju kroz 3 razdoblja: razdoblje rane adolescencije, srednje i kasne. U ranoj adolescenciji počinje se eksperimentirati sa seksualnošću, kao što su seksualne fantazije i masturbacija, ali spolni odnos u ovom stadiju je još rijedak. Razdoblje srednje adolescencije karakterizira svršetak izgradnje sekundarnih spolnih karakteristika, izgradnja autonomije i počeci spolnih odnosa. U ovom razdoblju adolescenti su izloženi riziku spolnih bolesti ili trudnoće, budući da ne mogu uvidjeti posljedice nepromišljenih spolnih iskustava. Treće razdoblje, kasne adolescencije, obilježava razvijeno mišljenje o svom tijelu, rodnoj ulozi i seksualnoj orijentaciji, ali i u ovoj fazi neki mogu djelovati impulzivno. Iz teorijskih shvaćanja ljudske seksualnosti mogu se odvojiti dva važna aspekta, a to su znatiželja mladih o svojoj i o seksualnosti drugih te doživljaj mladih da

je seksualnost povezana s tjelesnim promjenama koje im se tada događaju (Lacković- Grgin, 2006). Razvoj seksualnosti za vrijeme adolescencije može se najbolje objasniti biološko-psihosocijalnim modelom. Svi ti faktori imaju jednaku važnost u razvoju seksualnosti kod adolescenata. Biološki faktori se odnose na one faktore koji imaju utjecaja na razvoj primarnih i sekundarnih spolnih karakteristika. I kod muškaraca i kod žena značajan je rast dlaka. Kod muškaraca je karakteristično povećanje genitalija kao i pojava brkova i brade. Kod žene je karakterističan rast grudi i pojava menstruacije (Kumar-Kar, Choudhury i Pratap Singh, 2015).

Adolescentski seksualni interes povezan je s hormonima koji se tada izlučuju. Psihološki faktori se odnose na osobnost i temperament individue koji također imaju utjecaja na razvoj seksualnosti. Posljednji su socijalni faktori u koje se ubrajaju na primjer roditeljski odnos prema seksu, roditeljski stil, vršnjački odnosi i kulturni utjecaji. Uz te osnovne faktore autori ubrajaju još i političke, zakonske, filozofske, duhovne, etničke i medije (Kumar-Kar, Choudhury i Pratap Singh, 2015). Berk (2008) spominje da adolescenti postaju zabrinuti za to kako se u socijalnim odnosima nositi sa seksualnošću. Dodaje kako na adolescente utječu novi kognitivni kapaciteti, uključujući sposobnost zauzimanja perspektive i razmišljanje o sebi. Petani i Vulin (2018) smatraju da je adolescentska spolnost fenomen koji se treba kontinuirano i empirijski izučavati zbog brzine mijenjanja raznih čimbenika koji mogu utjecati na obilježja seksualnosti mladih.

Papathanasiou i Lahana (2007) navode kako iako postoje značajne razlike između dječaka i djevojčica u seksualnom sazrijevanju, i jedne i druge zanimaju slične stvari vezane za seksualnost, a to su: snošaj, začće, masturbacija, kontracepcija kao i spolno prenosive bolesti. Također trebaju smjestiti seks u svoj sustav vrijednosti tako da mogu uspostaviti vezu sa drugima, istoga ili suprotnoga spola. Vrlo je bitno napomenuti problem korištenja kontracepcije kod adolescenata, a koja je vrlo značajna u suzbijanju nekih neželjenih ishoda seksualne aktivnosti. Najčešće korišteno sredstvo kontracepcije je prezervativ, ali i dalje većina mladih koristi metode poput prekinutog snošaja ili računanja plodnih dana, što nije pouzdano (Petani i Vulin, 2018).

Iako su adolescenti u ovom razdoblju sposobni rasuđivati o nekom problemu, većina to ne primjenjuje u svakodnevnim situacijama pa tako ni po pitanju kontracepcije. Također na pitanje korištenja kontracepcije utječe i okolina koja ih okružuje pa tako dobri odnosi roditelja i razgovor o kontracepciji pozitivno utječu na korištenje iste, ali su mnogi adolescenti previše uplašeni da bi pričali s roditeljima o tom problemu (Berk, 2008). Tako su adolescentice u istraživanju navele razloge zbog kojih nisu uzimale kontracepcijske pilule, a koji su se osim

izjave da im nisu bile dostupne, odnosili na neznanje o tome kako se može zatrudnjeti (Cogner, 1986). Upravo nebriga o zaštiti rezultira i povećanom stopom spolno prenosivih bolesti u adolescenciji koje imaju posljedice i na kasniji život i zdravlje (Lacković-Grgin, 2006). Adolescenti su izloženi seksualno rizičnom ponašanju više nego ostale skupine zbog potrebe za eksperimentiranjem, slabog znanja o tim problemima, vjerovanja u neranjivost, slabih vještina i vršnjačkog pritiska. Rizici se mogu podijeliti u tri skupine, a to su rizici neželjene trudnoće, rizici spolno prenosivih bolesti i rizici seksualne viktimizacije, tj. seksualnih iskustava pod uvjetima nasilja (Štulhofer, Mamula i Jureša, 2002).

Mladi sve ranije stupaju u odnose, a tu se može pojaviti problem što je njihovo tijelo spremno za seksualne odnose dok njihovo razmišljanje još nije (Berger- Stassen, 1983). A Petani i Vulin (2018) dodaju kako su ti prvi odnosi sve manje emocionalni, a sve češće erotski. „Za mnoge adolescente, prvo seksualno iskustvo je neplanirano, neosmišljeno i većinom bez ikakve zaštite (Papathanasiou i Lahana, 2007, 6)“. Postavlja se pitanje kada je doista pravo vrijeme za prvi spolni odnos? Dixon-Mueller (2008) smatra da razdoblje rane adolescencije nije nikako pogodno vrijeme za prve spolne odnose, a to se odnosi na razdoblje otprilike između 10-14 godina. Adolescenti u tom razdoblju nisu dovoljno zreli i nemaju potrebne informacije i vještine kako bi zaštitili svoje zdravlje.

Razdoblje srednje adolescencije, od 15-17 godina, je razdoblje kada adolescenti mogu, ali i ne moraju biti spremni za spolne odnose. To ovisi o brojnim faktorima kao pubertetski razvoj ili njihovi kognitivni kapaciteti. Naposljetku, autori navode razdoblje od 18. godine pa na dalje kao najbolje razdoblje za prve spolne odnose budući da su adolescenti biološki, a i kognitivno spremni. Mladi su puno plodniji nego odrasle osobe tako da će ženska adolescentica prije ostati trudna nego odrasla ženska osoba čak i nakon jednog spolnog odnosa (Papathanasiou i Lahana, 2007). Kada adolescentica zatrudni ona i partner mogu donijeti nekoliko odluka, a to su: prekid trudnoće ili održavanje do kraja, dati dijete na posvajanje ili ne, sklopiti brak ili ne i samostalno se brinuti za dijete ili uz pomoć drugih. Tako neplanirana trudnoća ima posljedice i na mladu osobu koja treba promijeniti svoj život, na dijete kao i na roditelje tih adolescenta (Lacković-Grgin, 2006).

U ovom razdoblju je značajno i oblikovanje seksualne orijentacije. Oni adolescenti koji su homoseksualno orijentirani, zbog svog statusa manjine, izloženi su kritikama, pritiscima i diskriminaciji što može rezultirati teškoćama u osobnom razvoju. Kriza identiteta se pojavljuje ako adolescent živi u sredinama koje stigmatiziraju homoseksualce ili u obiteljima gdje se cijene samo tradicionalne spolne uloge (Lacković-Grgin, 2006). Stoga je u takvim sredinama vrlo teško razviti zdrav i cjelovit identitet. Homoseksualci često opisuju

razdoblje adolescencije kao razdoblje kada su se oni osjećali izolirano, sramotno i uplašeno zbog straha da su drugačiji (Kaufman, 2008). American Academy of child and adolescent psychiatry (2018) navodi sljedeće brige homoseksualnih adolescenata: osjećaj različitosti u vršnjačkoj grupi, osjećaj krivnje zbog seksualne orijentacije, briga o mišljenju obitelji i bližnjih, osuđivanje od strane religijske grupe, strah od zadirkivanja od strane drugih, briga o spolno prijenosnim bolestima i briga o diskriminaciji prilikom zapošljavanja i slično.

Zbog toga Kaufman (2008) smatra kako se s adolescentom treba razviti odnos u kojem nam on vjeruje i u kojem će se moći otvoriti i po pitanju svoje seksualne orijentacije te da se o svemu priča rodno neutralno i da mu se na kraju pruži podrška koja mu je potrebna. Istraživanje koje su provele Petani i Vulin (2018) daju osnovne informacije o spolnom ponašanju adolescenata na primjeru hrvatskih srednjoškolaca. Pokazalo je da ženske učenice najčešće stupaju u odnose u 16. i 17. godini, dok je kod muškaraca drugačije i kreće se između 13 i 18 godina. Većina ispitanika ne stupa u spolne odnose sa stalnim partnerom, što objašnjavaju željom za eksperimentiranjem i traženjem uzbuđenja u toj dobi, a to povećava rizik od spolnih bolesti u toj dobi. Što se tiče kontracepcije, izjavili su da najčešće koriste prezervativ, kao što su pokazala i ranija istraživanja.

Nadalje, autorice su izvijestile kako učenice imaju dobra znanja o prijenosu HIV-a, ali ne znaju bitne značajke AIDS-a (Petani i Vulin, 2018). Trubelja i Samolec (2018) u svom istraživanju navode kako su učenici strukovne škole seksualno aktivniji od učenika u gimnazijama. Oni navode, za razliku od Petani i Vulin (2018), kako većina ispitanika stupa u odnose sa svojim stalnim partnerom kao i da djevojčice i dječaci podjednako stupaju u spolne odnose. Na kraju treba naglasiti kako je seksualnost u adolescentskoj dobi važna pojava na koju utječu brojni čimbenici i teško je teorijski odrediti osnovne elemente koji bi bili u potpunosti primjenjivi. Stalno se mijenjaju trendovi u seksualnom ponašanju koje bi se trebalo redovito proučavati, a pogotovo trebaju proučavati ljudi koji rade s adolescentima kako bi mogli mladima pomoći oko pitanja koja ih muče.

2.2. Seksualni odgoj adolescenata

Seksualni odgoj je prema Staniću (2004, 91) „svjesno, promišljeno i sustavno utjecanje na dijete da bi bez poteškoća spolno sazrijevalo, spoznalo vlastitu seksualnost i spolne funkcije, postiglo zadovoljavajući stupanj psihosocijalne zrelosti, steklo što cjelovitiji uvid u ljudsku spolnost“, kao i odgovornost za zdrav spolni život. Sielert (2005) se slaže s tim da je to promišljeno i sustavno utjecanje i stavlja naglasak na poticanju i usvajanju obrazaca ponašanja, mišljenja i stavova o aspektu seksualnosti. Nadalje, on u seksualni odgoj ubraja seksualno prosvjećivanje i seksualno savjetovanje. Seksualno prosvjećivanje opisuje kao

informiranje o činjenicama i svezama koje je većinom usmjereno na ciljane skupine, a seksualno savjetovanje je uglavnom potaknuto krizama i konfliktima, a obavlja se u razgovoru s pojedincima i skupinama. Lacković-Grgin (2006) smatra kako se na osnovi podataka i istraživanja može zaključiti da što su stavovi u državi liberalniji, a seksualno prosvjeđivanje bolje, kao i zdravstvene usluge i usluge za kontracepciju, to su adolescentske trudnoće, abortusi i rađanje djece bez želje rjeđi. To je suprotno od znanstveno neutemeljenih izjava kako otvorenost prema seksualnosti i prosvjeđivanje povećavaju rizik od preranih trudnoća.

Tako navodi pozitivan primjer Švedske koja je uvela sustavni odgoj i obrazovanje o spolnosti već od sedme godine. Također se potiče i učitelje da unutar svojih predmeta zahvate i teme seksualnosti. Kada se uzmu statistike o predbračnim spolnim odnosima i trudnoći, nezamislivo je da se odgoj o seksualnosti prepusti samo roditeljima ili da smatramo da je on preuranjen u ranom razdoblju adolescencije (Cogner, 1986). Mladi su sve ranije spolno aktivni i nastaviti će s tim unatoč protivljenju odraslih. Stoga se navodi važnost opskrbe mladih kontracepcijskim sredstvima i prikladnim savjetima za zdravlje, ali bez ikakva osuđivanja. Isto tako trebalo bi sve te informacije staviti na mjesta koja mladi inače često posjećuju (Pašić, 2012). Kosiček (1971) piše o 3 pedagoška cilja seksualnog odgoja, a to su: izgraditi u mladom čovjeku prirodan i znanstveni stav prema spolnosti, osposobiti mladog čovjeka da se prema drugom spolu odnosi s pozitivnim emocijama i unijeti u njega više sigurnosti o njegovoj spolnoj ulozi.

Programi seksualnog odgoja u školama pomažu mladim ljudima da pribave relevantne informacije o ljudskoj seksualnosti i usvoje vještine koje su im potrebne za očuvanje reproduktivnog i seksualnog zdravlja. Takvi programi unapređuju informiranost i odgovorno seksualno ponašanje (Modrić, Šoh i Štulhofer, 2011). Štulhofer i Hodžić (2003) navode pet generacija programa unutar suvremene seksualne edukacije, a to su: tradicionalni, prošireni, preventivski HIV/AIDS programi, apstinencijski i teorijski utemeljeni. U tradicionalnim programima ističu se biološke i medicinske informacije o ljudskoj seksualnosti i ističu rizike vezane uz seksualnu aktivnost, a prošireni uz to sadrže još i usvajanje vještina odlučivanja, komunikacijskih vještina, te gledišta i vrijednosti prema seksualnosti.

Preventivski HIV/AIDS programi ukazuju na posljedice tih bolesti i nude relevantne informacije. Apstinencijski se programi temelje na usvajanju gledišta i vrijednosti prema kojima se treba odgađati seksualni kontakt do ulaska u trajnu i monogamnu vezu. Posljednji, teorijski utemeljeni programi su programi koji se temelje na empirijski provjerenim modelima i nastoje potaknuti odgovorno seksualno ponašanje usvajanjem vještina potrebnih za to.

Autori naglašavaju važnost sustavnog odgoja i obrazovanja, a to bi bili programi koji su kombinacija drugog i petog programa, a uključuju: informiranost, usvajanje pozitivnih gledišta i vrijednosti, usvajanje vještina i odgovorno ponašanje (Trudell, 1993; Haffner i Goldfarb, 1997; Lenderyou, 1994, prema Štulhofer i Hodžić, 2003).

Berk (2008) smatra kako se treba pobrinuti da ti programi spolnog odgoja budu učinkoviti, a nabraja sljedeće elemente: podučavanje vještinama kroz kreativne rasprave i igru uloga budući da će se tako susresti sa situacijama kroz koje se susreću u stvarnom životu, promicanje vrijednosti apstinencije onih koji još nisu spolno aktivni i pružanje informacija o kontracepcijskim sredstvima i kako se dolazi do njih. Štulhofer i Hodžić (2003) također navode nekoliko obilježja uspješnih programa, a to su: usredotočenost na specifične ciljeve, utemeljenost na empirijski utemeljenim činjenicama, uporaba različitih nastavnih metoda, informiranje o rizicima, uključivanje sadržaja o pritiscima, razvijanje vještina dogovaranja, uključenost roditelja i program trebaju provoditi motivirani stručnjaci koji su prošli trening, a ne slažu se s Berk (2008) u promicanju vrijednosti apstinencije budući da smatraju kako je to nedjelotvorno, što su pokazala i mnoga istraživanja.

Važnost škole u tome svemu vide Petani i Vulin (2018) koje napominju kako je škola jedini društveni i odgojni sustav koji može okupiti gotovo svu svoju djecu, roditelje i stručnjake na jednom mjestu. „Jedino dobro obučeni i motivirani stručnjaci koji svakodnevno žive s djecom i prate njihovo odrastanje, mogu biti nositelji i glavni kreatori preventivnih programa integriranih u kurikulum (Sakoman, 2009, prema Petani i Vulin, 2018).“ Kosiček (1971) se slaže s tim, ali naglašava važnost toga da nositelji seksualnog odgoja trebaju biti oni koji rade u školi, a ne netko izvan, kao na primjer liječnici jer oni nisu stalni odgojitelji učenika. Smatra da svaki odgoj može biti uspješan jedino ako su odgojitelj i odgajnik u neprestanom dodiru.

Bastašić (1995) misli da problem u provedbi seksualnog odgoja čine zablude o njemu. On se promatra samo iz kuta spolnog odnosa, a ne kao odgajanje za egzistenciju, odgovornost i slobodu. Smatra da je dužnost odraslih ponuditi mladima prave obavijesti, otvoreno s njima razgovarati o temama koje ih muče i o odnosu prema vlastitom tijelu. Haruna, Xiao, Mellecker, Goodluck i Ndekao (2017) smatraju da budući da su adolescenti izloženi video igricama gotovo svaki dan i većina ih koristi za zabavu, igrice mogu biti više motivirajuća metoda seksualnog odgoja nego što su to tradicionalne metode koje se većinom koriste. Njihovo istraživanje o učenju o seksualnosti putem igre na internetu pokazalo je kako su adolescenti iskazali veći stupanj zadovoljstva takvim učenjem nego učenjem tradicionalnim metodama. To se može objasniti time što su bili potaknuti vanjskim i unutarnjim motivima,

nagradama koje su dobili i natjecanjem sa svojim vršnjacima u različitim igricama. Takva atmosfera je njih motivirala na učenje. Sudionici su iskazali pozitivne stavove prema takvom učenju i bili su svjesni koristi koje imaju od učenja o seksualnosti. Također naglašavaju važnost autonomije koju su imali u učenju kao i mogućnost aktivnog sudjelovanja, što je adolescentima vrlo važno. Važnost interneta u seksualnom odgoju naglašavaju i To, Ngai i Kan (2012) te dodaju kako bi takav odgoj mobilizirao veće skupine učenika i omogućio im zajedničko učenje, a tu posebno naglašavaju forume koje bi vodili stručnjaci.

Takav način koji su proveli autori moderni je pristup u provedbi seksualnog odgoja i vjerojatno bi bio dobro prihvaćen u bilo kojoj državi pa tako i u Hrvatskoj. No treba naglasiti kako takvi pristupi trebaju biti osmišljeni od strane stručnjaka koji rade s djecom, a ne nekoga izvana. Bitno je također naglasiti i kakvo je stanje u Hrvatskoj. Prvi udžbenik seksualnog odgoja u Hrvatskoj tiskan je još 1965. godine, a objavio ga je gore citirani Marijan Kosiček. Tiskan je i priručnik za nastavnike 1973. godine. Tada nisu uspjeli pokušaji uvođenja seksualnog odgoja, a ponovne rasprave o tome krenule su u 21. stoljeću. Razvila se polemika između dva pristupa provođenja seksualnog odgoja, a to su liberalni, koji se oslanja na seksološka istraživanja i načela i konzervativni, koji je oslonjen na religijske vrijednosti (Mrnjauš, 2014).

Bijelić, Cesar, Hobljaj i Hodžić (2003) proveli su eksperimentalan program rodne /seksualne edukacije u srednjim školama diljem Hrvatske. Prvo su u tom programu i radionicama sudjelovali nastavnici iz škola, koji su kasnije to isto prenijeli svojim učenicima. Rezultati poslije šest mjeseci pokazali su da sudionici prepoznaju sadržaje koje su usvojili tijekom programa i primjenjuju ih. Pomak se najviše vidi u znanju o tome, a manje u stavovima koje su učenici razvili, ali se smatra da bi se s kontinuiranim provođenjem programa stanje u tim područjima poboljšalo. Još jedan pokušaj uvođenja zdravstvenog odgoja, koji bi obuhvatio i područja seksualnog odgoja, dogodio se 2006. godine kada je Ministarstvo raspisalo natječaj, a pobijedio je program udruge Grozd. Taj program je zaustavljen 2008. godine. Tek je 2012. godine donesena odluka o provedbi zdravstvenog odgoja u škola. Ni to nije prošlo najbolje budući da nije do kraja realiziran, nisu dostavljeni materijali za provedbu, a odmah se na udaru kritika našao i četvrti modul koji je po nekima promovirao rodnu ideologiju (Mrnjauš, 2014).

Budući da se taj program trebao provoditi kroz nastavne predmete, a samo dio kroz sate razrednika možemo se na kraju zapitati koliko je i to uspješno. Postavlja se pitanje možemo li to opisati kao sustavno djelovanje na adolescenta, na usvajanje vještina, ponašanje, kada je taj program u tako maloj mjeri uveden i još je stavljen pod satom razrednika i realno

se ne može kontrolirati njegovo provođenje. Po svemu sudeći i reakcijama koje se pojavljuju u javnosti, ni najnoviji kurikulum neće biti korak u naprijed nego korak u nazad po mišljenju udruge CESI. Opisuju ga ovako: „Ono što prevladava jest medikalizacija seksualnosti i konzervativni pristup u obradi teme...“(<https://libela.org/vijesti/10120-novi-kurikulum-zdravstvenog-odgoja-svodi-seksualnost-na-reprodukciju/>).

Livazović (2011) se u svom radu osvrće na pitanje seksualnog odgoja u školama u Hrvatskoj, koji se ni 21. stoljeću ne provodi sustavno. On smatra da je to posljedica borbe interesnih krugova koji odbijaju uvidjeti nove trendove koji pokazuju da mladi sve ranije stupaju u seksualne odnose, a informacije prikupljaju iz neprovjerenih izvora. Upravo dok se ta borba o kojoj piše Livazović (2011) ne smiri, a potrebe djece ne stave na prvo mjesto, neće se moći provesti sustavan seksualni odgoj koji bi ispunio gore navedene kriterije.

2.3. Odnosi mladih s medijima

Mediji su danas, uz školu, vršnjake i obitelj, jedan od ključnih čimbenika koji imaju utjecaja na živote mladih osoba, a posebno se tu ističu televizija, internet i mobitel. Oni utječu na društvena ponašanja, prenose vrijednosti, stvaraju vizije svijeta, života i oblikuju životne stilove i identitet (Mandarić, 2012). Burić (2010) navodi kako su mediji izgubili osnovnu svrhu, a to je praćenje bilježenje i informiranje o zbivanjima. Zadaća im je prešla sa prenošenja događaja na kreiranje društvenih zbivanja, a to je posebno izraženo u kreiranju sadržaja za djecu i mlade. Kako ističu Strasburger i Donnerstein (1999), televizija i drugi mediji imali su 1990-ih jedan od najvećih utjecaja na adolescentsko zdravlje i ponašanje. Stoga se može zaključiti kakvo je stanje danas kada mediji sve više prodiru u svijet mladih. Iako opada gledanost televizije zbog drugih medija, ona je još uvijek dominantan medij.

Nove generacije televizijske sadržaje sve češće prate putem interneta. Nekima je internet i spojen na televiziju stoga se smatra da neće biti potisnuta od strane drugih medija u potpunosti (Pavić, Rijavec i Braš, 2017). Agencija za elektroničke medije (2015) kao i Miliša i Milačić (2010) izvještavaju kako učenici u ranoj i srednjoj adolescenciji gledaju televiziju između dva i tri sata dnevno (prema Pavić, Rijavec i Jurčec, 2017). Strasburger i Hogan (2013) upozoravaju da unatoč tome što mediji čine velik dio života djece i adolescenata, velik broj roditelja nema pravila o tome koliko djeca smiju i kako koristiti medije. Više od dvije trećine djece izjavilo je kako im kod kuće roditelji ne ograničavaju vrijeme korištenja medija (Rideout, 2010, prema Strasburger i Hogan, 2013).

Za djecu i mlade posebno je kritičan utjecaj medija zato što su oni podložni njemu više nego odrasli kako ističe Strasburger (2004) i to zbog nekoliko razloga: mladi imaju manje iskustva u realnim životnim situacijama, povjerovat će medijima prije nego odrasli zbog još

nerazvijenog kritičkog mišljenja, a i vjeruju da mediji prikazuju realni svijet. Livazović (2011) upozorava na poteškoće u metodologiji koje se javljaju kada se mjeri uporaba medija budući da su to većinom iskazi djece ili procjene roditelja koliko vremena provode djeca na pojedinim medijima.

Također treba razlikovati i izloženost od uporabe pa tako ako djeca igraju igre i slušaju glazbu zajedno znači da je izloženost medijima bila dvostruko veća nego njihova stvarna uporaba. Tako treba uzeti u obzir i sve brže promjene koje postoje u medijskom svijetu pa tako Livazović (2011) napominje da mobiteli koji prije deset godina nisu bili aktualni sada ih gotovo svi imaju. Također se i od pisanja ovoga rada stanje promijenilo pa danas navode Anderson i Jiang (2018) da čak 95 % mladih posjeduje pametne telefone, a čak je 45 % ispitanika izjavilo kako je stalno online. Također se neprestano pojavljuju i nove online platforme pa su se tako uz Facebook, koji je godinama bio najpopularnija mreža, pojavili i Youtube, Instagram i Snapchat. Stoga su mladi konstantno izloženi utjecaju medija, a veći dio izjavljuje da je to uglavnom pozitivan utjecaj.

Istraživanja koja su provedena o medijima i adolescentima ističu pozitivne, a i negativne strane medija. Pozitivne bi bile mogućnost da se prošire znanja, razvije mašta i kreativnost i pojača povezanost i tolerancija, a negativne bi bile povećanje otuđenosti među mladima, smanjenje fizičke aktivnosti kao i poticanje na destruktivno ponašanje (Maksimović i Stanisavljević-Petrović, 2014). Kako navodi Livazović (2009), djeca i adolescenti su ranjiva skupina koja se nalazi u fazi izgradnje stavova, usvajanja i prilagođavanja socijalizacijskim okvirima i normama ponašanja. Stoga „mediji imaju presudnu ulogu pri posredovanju društveno poželjnih modela življenja kojima oblikuju spoznaje mladih o svijetu i socijalnoj okolini“ (Livazović, 2009, 109).

S tim se slaže i Mandarić (2012) koja ističe kako se adolescenti okreću medijima kada su nesigurni, kada žele samo istražiti neka neugodna i osjetljiva pitanja koja ne žele dijeliti s drugima. Kao primjer takvih pitanja možemo navesti ona vezana za seksualnost. Šegregur, Kuhar i Paradžik (2014) ističu pozitivnu ulogu medija u odgoju i obrazovanju, a to su prenošenje obrazovnih sadržaja na zanimljiv način, promicanje pozitivnih stavova i poticanje medijskog opismenjavanja. Njihovo je istraživanje pokazalo kako je računalo najčešće korišteno masmedij te da mladi provode više vremena uz masmedije nego uz roditelje i prijatelje. Upozoravaju na nužnost uvažavanja masmedija kao socijalizacijskog faktora kod adolescenata i provođenje medijskog odgoja kojim bi im se pokazala pravilna upotreba tih medija. Kada se sve ovo uzme u obzir može se zaključiti kako su mediji sastavni dio života adolescenata pogotovo u današnje vrijeme kada se mladi ne odvajaju od mobitela i računala i

kada im je sve dostupno jednim klikom. Kao što je u prijašnjim istraživanjima dokazano, mediji mogu utjecati na adolescentski stav o izgledu, seksualnosti kao i na nasilno ponašanje. Stoga je potrebno da obrazovni djelatnici prate trendove koji su popularni u adolescentskom svijetu i u skladu s tim pripremiti ih na kritičku analizu i uporabu takvih sadržaja.

2.3.1. Utjecaj medija na seksualnost adolescenata

Gruber (2000) smatra da su adolescenti vrlo ugrožena skupina kada je riječ o seksualnim sadržajima u medijima budući da su im izloženi u vrijeme kada oblikuju rodne uloge, seksualne stavove i ponašanja. Smatra da nisu još do kraja razvili kognitivne vještine koje su im potrebne da kritički analiziraju medijske poruke i na temelju njih odluče o budućim aktivnostima. Istraživanje je pokazalo kako 75% programa na TV koji se prikazuju u udarno vrijeme sadrži seksualni sadržaj, a samo 14% spominje rizik ili odgovorne seksualne aktivnosti. Časopisi za tinejdžere posvete oko 2.5 stranice po broju za priče o seksualnim temama, ali im je primarna tema kako i kada izgubiti nevinost (Strasburger, 2012b). Sielert (2005) se slaže s tim da su mladima sve dostupniji mediji koji ponekad na iskrivljeni način prikazuju seksualnost, od tiskanih medija do pornografije. No on smatra da to ne znači odmah trenutnu katastrofu. Djeca i mladi imaju drugačije načine obrade informacija nego stariji. Mogu se ograditi od tih sadržaja i sama dostupnost sadržaja ne znači odmah loš utjecaj na mlade, kao što se spominje u mnogim navodima.

Također treba napomenuti da medijski sadržaj ne djeluje na sve adolescente isto, iako je većina adolescenata u velikoj mjeri izložena seksualnim sadržajima, mnogi će se znati oduprijeti tome i kritički promisliti o sadržaju (Brown, 2000). Mnogi čimbenici utječu na to kako adolescenti odabiru, čuju ili vide seksualni sadržaj. Jedan od tih čimbenika je i biološki čimbenik. Razina hormona je povezana s adolescentskom seksualnom motivacijom i ponašanjem i zato će adolescenti koji imaju veću seksualnu predispoziciju prije odabrati seksualne sadržaje nego njihovi vršnjaci (Bobkowski, Brown i Shafer, 2012). Kulturni utjecaji također djeluju na to koliko pojedinci gledaju pornografiju što spominju i Shek i Ma (2012) u istraživanju. Navode kako mladi u Hong Kongu znatno manje gledaju pornografiju nego njihovi vršnjaci na zapadu, a uzrok može biti osuda seksualno neprimjerenog ponašanja u kineskoj kulturi kao i učenje koje strogo osuđuje pornografiju. Pardun, Brown i L'Engle (2005) ističu kako i o godinama ovisi utjecaj sadržaja na adolescente. U kasnoj adolescenciji, oni već biraju koje seksualne sadržaje žele gledati i za koje svrhe, dok u ranoj adolescenciji na njih ne utječe neki određeni seksualni sadržaj nego općenito izloženost sadržajima kroz različite medije.

Kako navode Bleakley, Hennessy i Fishbein (2011) u istraživanju, adolescenti aktivno traže seksualne sadržaje iz različitih medijskih izvora. Filmovi, televizija, glazba i pornografske stranice su na vrhu njihove liste. Također je dokazano kako muškarci više traže takve sadržaje nego žene. Namjere za traženjem seksualnih sadržaja su određene stavovima, normativnim pritiskom i samoefikasnošću. Dječaci od 9 i 12 godina su izjavili kako na internetu traže scene sa seksom, da tome posvećuje dosta vremena, ali ne pričaju ni s kim o tome. Roditelji u toj dobi često gase televiziju kako djeca ne bi vidjela sadržaje, ali ne pričaju o tome što nikako nije dobro (Raffauf, 2006). Asekun- Olarinmoye, Asekun- Olarinmoye, Adebimpe i Omisore (2014) su u svom istraživanju otkrili kako gotovo 9 od 10 ispitanika smatra da seksualni sadržaji na internetu utječu na njihovo ponašanje, kako u negativnom tako i u pozitivnom smislu. Nadalje, otkrili su kako je pristup seksualnim materijalima prediktor seksualne aktivnosti, a učestalost gledanja pornografije i seksualnih materijala prediktor toga da će adolescenti imati više seksualnih partnera. Napominju kako bi studenti trebali pohađati kolegije koju su vezani za informacijsko- komunikacijsku tehnologiju i upravo fakultet treba promicati preko tih kolegija i teme koje su vezane za pravilno korištenje medija kao sredstva informiranja o seksualnim pitanjima. Također bi to bilo dobro primijeniti i na osnovne i srednje škole.

Raffauf (2006) naziva tu pretjeranu izloženost seksualnim medijima „seks na svim kanalima“ i smatra da takva situacija u mladoj osobi izaziva nesigurnost u ophođenju sa stvarnosti budući da nudi nerealističnu sliku svijeta. Hust, Brown i L'Engle (2008) ističu kako je seksualno zdravlje često u medijima prikazano kao smiješno i sramotno pa tako navode primjer epizode South Parka kao i časopisa Cosmogirl koji su popularni među adolescentima, a prikazali su na sramotan način njihove probleme. Masturbacija je prikazana kao nešto što priprema muškarce za seksualni odnos, a ne kao pružanje užitka bez rizika, a tinejdžerska trudnoća kao pitanje koje se samo tiče žene.

Collins, Martino, Elliott i Miu (2011) ističu važnost rada s medijskom industrijom kako bi se potaknulo pozitivno prikazivanje tema vezanih uz seksualnost i kako bi mediji služili kao dobar seksualni edukator. Strasburger (2012a) tako dodaje kako bi dijalog između pedijatara, obiteljskih službenika, aktivista, škola s Hollywoodskim piscima, direktorima i producentima bio vrlo koristan. Postoje i neki pozitivni primjeri djelovanja medija u seksualnom odgoju mladih. Navodi se epizoda serije Prijatelji koja je cijela bila posvećena prezervativima, a pogledalo ju je velik broj tinejdžera. Nadalje, epizoda Uvoda u anatomiju bila je posvećena HIV pozitivnim trudnicama, a također je provedena i kampanja putem

radija i TV-a koja je pozivala roditelje da pričaju sa svojom djecom o seksu (Kaiser, 2005, prema Strasburger, 2012b).

Pornografiju je moguće odrediti kao seksualno eksplicitni sadržaj kojemu je cilj seksualno pobuđivanje, ali treba napomenuti da pornografija ima utjecaja na stavove, percepciju i ponašanja pojedinca, posebno ako je dugotrajno izložen (Livazović, 2011). Adolescenti su posebno izloženi tome budući da je to razdoblje oblikovanja stavova i stoga pornografija može uvelike utjecati na njih. Peter i Valkenburg (2016), pregledom literature od 1995. do 2015. godine o adolescentskom gledanju pornografije, su otkrili kako adolescenti koji najviše gledaju pornografiju su: muškarci, adolescenti koji traže uzbuđenje, koji su dublje ušli u pubertet i oni koji imaju slabe ili loše odnose u obitelji. Nadalje, gledanje pornografije povezano je sa permisivnim seksualnim stavovima i većim rodno-stereotipnim gledanjem na seksualnost.

Osei Sefa i Adu (2018) istraživali su zbog čega adolescenti koriste pornografiju, a kao prvi odgovor naveli su znatiželju, kao drugo želju za poboljšanjem seksualnih aktivnosti i kao treće pritisak vršnjaka. Svedin, Akerman i Priebe (2011) u istraživanju gledanja pornografije kod muških adolescenata u dobi od 18 godina navode kako je 97.8% ispitanika vidjelo pornografske materijale tijekom djetinjstva ili adolescencije, dok ih 10% gleda gotovo svaki dan. Adolescenti koji češće gledaju pornografiju imali su pozitivnije stavove o pornografiji i njenoj ulozi u društvu. Nadalje ti ispitanici gledaju i neke devijantne forme pornografije kao što je nasilna, dječja ili životinjska pornografija. Što se tiče demografskih varijabli, adolescenti koji više gledaju pornografiju, najčešće ne žive s oba roditelji, roditelji se ne brinu o njima dovoljno i žive u velikom gradu (Svedin, Akerman i Priebe, 2011).

Naglasak treba biti na tome da se otkriju faktori koji smanjuju vjerojatnost da će adolescenti usvojiti ponašanja iz pornografije (Wright, 2014). Brown i L'Engle (2009) istraživale su korelaciju i efekte gledanja seksualno eksplicitnih sadržaja na seksualne stavove i ponašanja adolescenata dobi od 13 do 16 godina. Rezultati su pokazali da je većina adolescenata bila izložena seksualno eksplicitnim sadržajima, preko interneta, gledajući filmove za odrasle ili listajući časopise. Takva izloženost je povezana sa stavovima o rodnim ulogama, osobnim seksualnim normama, seksualnom uznemiravanju i ponašanju. Veća izloženost takvim sadržajima je povezana s blažim seksualnim normama, stavovima o rodnoj ulozi kao i sa ranim seksualnim ponašanjem. Ono što je zabrinjavajuće gotovo 76% muških ispitanika koji su bili izloženi takvim sadržajima naveli su da su počinili neke od oblika seksualnog uznemiravanja. Kod mladih koji su gledali seksualno eksplicitne sadržaje u dobi od 12-14 godina, povećana je mogućnost ranijeg ulaska u spolne odnose i prakticiranja

oralnog seksa već u dobi od 14-16 godina (Brown i Engle, 2009). Tezu da veća izloženost medijskim sadržajima povećava vjerojatnost negativnih stavova prema seksualnosti potvrdili su i Udoh i Okoro (2015).

Bleakley, Henessy, Fishbein, i Jordan (2008) otkrili su i obostrani učinak, tj. veća seksualna aktivnost potiče više gledanja seksualnih sadržaja, a gledanje seksualnih sadržaja potiče veću seksualnu aktivnosti. Ward (2002) je u svom istraživanju otkrila kako televizijski prikazi osoba učvršćuju stereotipe kod adolescenata koji često gledaju televiziju, a neki od njih su: muškarci su vođeni seksom, žene su seksualni objekti, spojevi su igra i da „to svi rade“. Kako dodaje autorica, takvi stereotipi mogu utjecati na to da će se prema muškarcima odnositi s nepoštovanjem budući da su oni predodređeni za seks ili da će se žene teže ponašati kao subjekti i kontrolirati situaciju ako ih se portretira kao objekte.

S razvojem raznih socijalnih mreža, proširile su se i mogućnosti pristupa seksualnim sadržajima i povećanja rizika u seksualnom ponašanju. U današnje vrijeme Facebook, Instagram, Snapchat i druge društvene mreže pojavljuju se kao novi izvori seksualnih sadržaja. Dokazano je kako je objavljivanje golih slika i materijala povezano s pozitivnim mišljenjem da se treba koketirati, zavoditi, biti seksualno dostupnim i da je u redu imati usputne seksualne odnose (Strasburger, 2017). Relativno noviji oblik rizičnih ponašanja na internetu je takozvano samoiskorištavanje. To se odnosi na „pravljenje ili distribuciju eksplicitnih ili neprimjerenih materijala- slika, komentara ili sugestija“ na internetu (Cookingham i Ryan, 2015, 3). Istraživanja su dokazala kako je uobičajeno za adolescente da se ponašaju seksualno rizično na osobnim internetskim stranicama, a na čak 24% profila pojavljuju se seksualni sadržaji.

Neki ne sudjeluju izravno u takvim ponašanjima, ali sudjeluju u praksi koja se zove seksting ili slanje, primanje ili prosljeđivanje seksualno eksplicitnih sadržaja, a dokazano je kako je seksting povezan sa visoko rizičnim seksualnim ponašanjem kod adolescenata (Ryan i Cookingham, 2015). No adolescenti nisu u potpunosti još svjesni opasnosti postavljanja takvih slika na internetu budući da i oni koji su im uzori u medijima postavljaju takve slike i one su prihvaćene u javnosti. Istraživanje koje su proveli Landry, Turner, Vyas i Wood (2017) pokazalo je kako često dopisivanje povećava seksualno rizična ponašanja. Adolescenti su u tom razdoblju željni prihvaćanja i potvrda i teže odolijevaju nekim rizičnim iskušenjima kao što su seksualna, a takvih je ponuda na društvenim mrežama mnogo. Pinkleton, Cohen, Chen i Fitzgerald (2008) svojim su istraživanjem pokazali važnost programa medijske pismenosti kada su u pitanju teme seksualnog ponašanja i medijskog prikaza seksa. Tako su učenici koji

su prošli taj program bili na kraju više upoznati sa mitovima o seksu, medijskim prikazima poželjnoga kao i s početkom i obilježjima adolescentske seksualnosti.

Glazba i glazbeni videi sastavni su dio adolescentskog života gotovo svaki dan, stoga je potrebno proučiti i koliko je seksualnih tema u tim tekstovima i koliko su videi prožeti seksualnošću. Kako navode autori, mnoge od tih pjesama su prožete rodnim stereotipima i često se prikazuje kako je žena podređena muškarcu. Nadalje, adolescenti koriste seksualno prožete pjesme i videe za različite svrhe kao što je zabava, formiranje identiteta i kopiranje što mnogo utječe na život ako te pjesme potiču na ponašanja koja nisu poželjna (Jensen i Arnett, 2002). Treba napomenuti i utjecaj video igara na adolescente budući da su vrlo popularne kod njih, pogotovo kod muške populacije.

Istraživanje koje su proveli Yao, Mahood i Linz (2010) pokazalo je kako seksualno prožete igre u kojima se pojavljuju teme ženske objektivizacije mogu potaknuti misli vezane za seks, potaknuti muškarce da vide ženu kao seksualni objekt i povećati vjerojatnost neprihvatljivih ponašanja prema ženama u svakodnevnim situacijama. Najbolji primjer igrice koje promiču loše seksualne vrijednosti, u ovom slučaju nasilje prema ženama, su *Stockholm: An Exploration of True Love i Rapelay* (Bobkowski, Brown i Shafer, 2012). U prvoj igrici igrači trebaju oteti ženu, seksualno i psihički ju vrijeđati. Nakon toga igrači trebaju manipulirati njom kako bi ona razvila stockholmski sindrom. U igrici *Rapelay* cilj je uhoditi majku i dvije kćeri, seksualno ih vrijeđati, a kako bi uspjeli u igri, igrači moraju silovati ženu. Nakon mnogo silovanja igrači mogu uspjeti to da se ženi na kraju sviđa silovanje (Dill Shackelford, 2010). Obje igre su krajnje neprihvatljive pogotovo za razdoblje adolescencije budući da ih nagrađujemo za neprihvatljiva ponašanja prema ženama.

Unatoč tome što donose brojne loše posljedice, video igre se mogu upotrijebiti i u pozitivne svrhe pa tako postoji igra *The Sex Ed Game* koja omogućava roditeljima i tinejdžerima da zajedno igraju igru i započnu priču o seksualnosti u zabavnom okruženju (Yao, Mahood i Linz, 2010). Jedan pozitivan primjer iz prakse je internetska simulacija ljubavnog spoja koju su osmislili profesori sa Instituta kliničke seksologije u Rimu, a u njoj su mladi mogli virtualno pokazati što bi to na spoju pričali. Igra ih je motivirala budući da je to tehnologija koju svakodnevno koriste, a na kraju su debatirali o tome i kritički promišljali (Todaro, Silvaggi, Aversa, Rossi, Nimbi, Rossi i Simonelli, 2018). Također treba spomenuti i odnos medija i homoseksualnih adolescenata.

Treba napomenuti da je općenito dokazano kako neprikladno portretiranje neke grupe u medijima, kao što su i homoseksualci, utječe na to da će društvo umanjiti vrijednost te grupe i stvoriti predrasude prema njima (Raley i Lucas, 2006). Mladi ljudi u svakodnevnom životu

nemaju model s kojim bi se poistovjetili pa ga često traže u medijima. Zato treba paziti kako ih se prikazuje u medijima i na koji način budući da se mlade osobe mogu osjećati ignorirano, omalovažavano i bez ikakve podrške (Fouts i Inch, 2005).

2.3.2. Mediji kao odgojno-socijalizacijski nadvršnjak

Postoje razne teorije pomoću kojih se može objasniti utjecaj medija na adolescentsku seksualnost. Tako se izdvajaju socijalno-kognitivna teorija, teorija skripti, teorija priminga i teorija medija kao nadvršnjaka. Socijalno-kognitivna teorija objašnjava kako ljudi uče kroz promatranje i imitaciju ponašanja koje je nagrađeno ili kažnjeno pa tako manjak posljedica u seksualnom ponašanju koje je prikazano u medijima utječe na ljude tako da misle da neka njihova seksualna ponašanja neće imati posljedice (Bobkowski, Brown i Shafer, 2012). Također ako su to atraktivni likovi, njima bliski, koji uživaju u seksu i rijetko trpe posljedice, još je veća vjerojatnost da će ih emitirati (Brown, 2002). Teorija skripti govori o tome kako mladi iz medija preuzimaju skripte rješavanja problema budući da su medijski sadržaji važan model rješavanja problema. Tako će skripte koje se često izvode i lakše su dostupne u dosjećanju biti temelj ponašanja (Livazović, 2012).

Bobkowski, Brown i Shafer (2012) dodaju da ako je, na primjer, kontracepcija rijetko prikazana kao normalan dio seksualne skripte, da će tako mladi koji uče o seksu gledajući televiziju rjeđe uključiti kontracepciju u seksualni odnos. Huesman (1986) govori kako postoje tri komponente medijskog utjecaja na ponašanje, a to su akvizicija ponašajnih skripti, aktivacija istih i na kraju primjena. Akvizicija se odnosi na učenje skripte koju osoba nije prije znala, aktivacija na ponavljanje te skripte u medijima kako bi ona utjecala na ponašanje i na kraju se to primjenjuje u ponašanju ili ne mora (prema Wright, 2011). Teorija priminga govori kako adolescenti na početku uopće ne moraju imati motivaciju za nekim seksualnim ponašanjem, ali kada to vide u medijima može ih nedugo nakon toga potaknuti na to isto ponašanje (Dickey, 2007).

Teoriju medija kao nadvršnjaka predložio je Victor Strasburger 1995., a govori kako mediji vrše prekomjeren pritisak na djecu da se uključe u ponašanja koja su po njihovom „normalna“. Kao na primjer da svi piju na tulumima (Strasburger, 2012b). Budući da su adolescenti vrlo osjetljivi na vršnjački pritisak mediji im mogu služiti kao svojevrsni nadvršnjak. Tako je jedno istraživanje pokazalo da TV potiče mlade na prvi seksualni odnos (Brown, Childers, Waszak, 1990, prema Strasburger, 2004). Tako adolescenti sami odlučuju što oni žele biti, s kim u medijima se žele poistovjetiti i tako oni imitiraju njihova ponašanja (Escobar- Chaves, 2005, prema Dickey, 2007).

Elmore, Scull i Kupersmidt (2017) istraživali su mogu li mediji služiti kao nadvršnjak i utjecati na korištenje alkohola i duhanskih proizvoda kod adolescenata. Mediji omogućuju adolescentima da prouče posljedice korištenja alkohola i duhanskih proizvoda i dobiju informacije čak i kada one izostanu od vršnjaka. Autori zaključuju da mediji uistinu mogu služiti kao nadvršnjak i otkrili su vezu između medijskih spoznaja i adolescentskih normi o alkoholu i duhanskim proizvodima. Berger- Stassen (1983) analizira problem ranog sazrijevanja djevojčica. Tako navodi problem djevojčica koje su po visini više i razvijenije nego ostali u razredu i zbog toga shvaćaju da ne postoji njihov vršnjak koji bi dijelio s njima njihovo mišljenje ili probleme. Kod djevojaka su istraživanja pokazala kako takvo stanje ne ostavlja dugoročne posljedice, a djevojke se brzo kasnije prilagode takvom stanju.

S tim se slažu i Brown, Tucker- Halpern i L'Engle (2005) koje navode kako dječaci i djevojčice sve ranije sazrijevaju, kao nikada prije. Smatra kako ženske adolescentice koje sazrijevaju brže nego vršnjakinje, ne mogu naći informacije koje žele kod njihovih vršnjaka i zato se okreću medijima kao „seksualnom vršnjaku“. Mediji su siguran i manje sramotan način dolaska do informacija i pronalaska osoba s kojima bi se poistovjetili i naučili nešto kada već ne mogu od vršnjaka, obitelji ili škole. Također treba napomenuti da je ovo vrlo osjetljivo razdoblje u kojem se adolescenti teško nose sa ismijavanjima vršnjaka, a „osobe u medijima se neće smijati glupim i negativnim pitanja“ (Brown, Tucker- Halpern i L'Engle 2005, 421).

Brown, L'Engle i Kenneavy (2006) u istraživanju također potvrđuju tezu o medijima kao nadvršnjaku i otkrivena je veza između izloženosti seksualnim sadržajima i ponašanja adolescenata. Tako su oni koji su više gledali seksualne sadržaje i imali veću potporu u medijima za neko seksualno ponašanje, kao potporu „vršnjaka“, izvijestili o većoj seksualnoj aktivnosti i namjerama da imaju seksualni odnos uskoro. Istraživanje koje su proveli Trubelja i Samolec (2018) pokazuje kako čak 64% ispitanika traži informacije o spolnom odnosu na internetu, 26% razgovorom s prijateljima, njih 8% od članova obitelji, a 2% preko drugih medija. Što upravo pokazuje kome se adolescenti okreću kada je seksualnost u pitanju. Brown (2010) spominje medije kao glavnog seksualnog edukatora u SAD-u danas, ali to se može primijeniti i na mnoge druge države budući da je danas svijet globaliziran. Kako autorica to opisuje, seks je u medijima prikazan kao bezopasan sport u koji su svi uključeni pa stoga mediji s takvim porukama snažno utječu na stavove i ponašanja mladih ljudi. Kao još jedan dokaz da mediji služe kao nadvršnjak može potvrditi istraživanje koje je provedeno među djevojčicama od 11-17 godina, u kojem jedino djevojčice od 11 godina nisu izjavile kako su ih mediji poticali na spolni odnos dok su sve ostale izjavile da jesu (Brown, 2010).

Istraživanje koje je provela Lovasić (2017) pokazalo je kako mladi ne smatraju da su mediji idealan seksualni edukator, a također su izjavili kako bi bilo bolje da su pričali u djetinjstvu o spolnosti.

Može se zaključiti kako su mladi danas izloženi seksualnim sadržajima više nego ikada, a njihovi uzori se kreću od raznih youtubera pa do influencera na Instagramu s kojima se adolescenti mogu poistovjetiti i od njih dobiti neke odgovore. Tako treba spomenuti jednog od najpoznatijih youtubera PewDiePie koji je njima vrlo blizak po sklonostima, pogotovo onim tinejdžerima koji provode skoro cijele dane na internetu, a on često u svojim videima spominje i seksualne teme. Tako se može nadodati da mediji uistinu mogu služiti kao nadvršnjak u seksualnom odgoju i to od televizije, glazbe pa sve do raznih društvenih mreža kojih je u današnje vrijeme sve više.

III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

3.1. Cilj istraživanja

Cilj empirijskog istraživanja je ispitati izvore informacija o seksualnosti kod adolescenata, njihove stavove o pitanjima vezanima za seksualnost i seksualni odgoj, ponašanje na internetu i rizična ponašanja te usporediti s nekim sociodemografskim značajkama.

3.2. Hipoteze

H1- Očekuje se da su ispitanici najčešće informacije o seksualnosti doznali putem medija

H2- Očekuje se statistički značajna razlika u učestalosti gledanja pornografskih stranica, stavu o ulasku u spolne odnose prije braka i želji za učenjem o seksualnosti u školi s obzirom na spol

H3- Očekuje se statistički značajna razlika u informiranosti o seksualnosti putem medija i želji za učenjem o seksualnosti u školi s obzirom na seksualnu orijentaciju i dob

H4- Očekuje se statistički značajna razlika u stavovima o porukama koje mediji prenose, rizičnom ponašanju i seksting ponašanju s obzirom na broj seksualnih partnera

H5- Očekuje se povezanost između kvalitete školskih odnosa, intenziteta uporabe medija, školskog uspjeha, seksting ponašanja, rizičnih ponašanja i učestalosti gledanja pornografskih stranica

3.3. Ispitanici

Istraživanje je provedeno na uzorku od 724 učenika i studenta dobi od 14 do 22 godine. Od ukupnog broja ispitanika njih 217 su srednjoškolci, učenici prvog i drugog razreda srednje škole, a njih 507 su studenti prve i druge godine. Istraživanje je provedeno u šest osječkih škola: Obrtničkoj školi, Graditeljsko-geodetskoj školi, Općoj gimnaziji, Ekonomskoj i upravnoj školi, Poljoprivrednoj i veterinarskoj školi i u Medicinskoj školi. Studentska populacija je ispitana pomoću online upitnika.

3.4. Instrument

Za potrebe ovog istraživanja izrađen je anketni upitnik. Anketni upitnik podijeljen je na 9 dijelova. Prvi dio anketnog upitnik sadrži 14 pitanja, a odnosi se na sociodemografske podatke: spol, dob, školu, prebivalište, osobe s kojima žive, školski uspjeh, naobrazbu oca i majke, bračni status, status veze, seksualnu orijentaciju i spolni život. Drugi dio anketnog upitnika sadrži 13 tvrdnji o odnosi s vršnjacima, obitelji i u školi. Ispitanici na Likertovoj skali (1- uopće se ne slažem, 2- uglavnom se ne slažem, 3- niti se slažem, niti se ne slažem, 4- uglavnom se slažem i 5- u potpunosti se slažem) zaokružuju vrijednost koja se odnosi na njih. Treći dio odnosi se na uređaje koje ispitanici posjeduju, a pored svakog uređaja kojeg posjeduju trebaju staviti plus. Četvrti dio upitnika odnosi se na učestalost korištenja medijskih sadržaja. Ispitanici na Likertovoj skali (1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često i 5- uvijek) trebaju zaokružiti vrijednost koja se odnosi na njihovo korištenje sadržaja. Peti dio se odnosi na izvore seksualnih sadržaja, a sadrži 3 pitanja: o kontracepciji, spolno prenosivim bolestima i seksualnom zlostavljanju i uznemiravanju. Ispitanici trebaju zaokružiti sve izvore u kojima su susreli te medijske sadržaje. Šesti dio se odnosi na znanja i stavove o temama vezanima za seksualnost, a sadrži 6 tvrdnji. Sedmi dio se odnosi na iskustva i mišljenja o seksualnom odgoju, a sadrži 9 tvrdnji. U osmom dijelu ispitanici trebaju procijeniti svoje i tuđe ponašanje prilikom korištenja medija, a sadrži ukupno 4 tvrdnje. U šestom, sedmom i osmom dijelu korištena je ranije spomenuta Likertova skala s 5 stupnjeva od 1- uopće se ne slažem do 5- u potpunosti se slažem. Zadnji, deveti dio, sadrži 12 tvrdnji a odnosi se na učestalost rizičnih ponašanja. Ispitanici trebaju na Likertovoj skali (1- nikad do 5-uvijek) zaokružiti vrijednost koja se odnose na njih.

3.5. Postupak

Ispitivanje srednjoškolaca provedeno je krajem rujna 2019. godine. Nakon odobrenje ravnatelja/ravnateljice, u dogovoru s pedagogom/pedagoginjom ili psihologinjom odabrana su dva ili tri razreda u školi, ovisno o broju učenika u razredu, koji će sudjelovati u istraživanju. Istraživanje je provedeno na početku ili na kraju sata, a većinom se odvijalo pod satom

razrednika. Učenici su na početku upoznati s temom istraživanja, naglašeno je kako je anketa anonimna te da će rezultati biti grupno obrađeni. Također im je rečeno kako mogu odustati od rješavanja ankete u bilo kojem trenutku, ali svi su na kraju ispunili. Ispitivanje studenata provedeno je pomoću anketnog upitnika izrađenog putem Google obrasca, a koji se razlikovao od upitnika za srednjoškolce jedino u dva pitanja, za dob i školu. Upitnik je postavljen u tri grupe na Facebook-u, a najveća grupa je bila ona koja je obuhvaćala bivše maturante generacija 2018./2019., a sada studente prve godine fakulteta. Upitnik je bio postavljen 20. rujna 2019., a ispitanici su ga rješavali do 23. rujna 2019. Prikupljeni podatci su uneseni i obrađeni pomoću statističkog programa za računalnu obradu podataka SPSS postupcima deskriptivne i inferencijalne statistike (ANOVA, t-test i korelacijska analiza).

IV. REZULTATI

4.1. Sociodemografski podatci

Istraživanje je provedeno na uzorku od 724 osobe. Od toga broja je ispitano 534 djevojke (73,8 %) i 190 mladića (26,2%). Broj godina ispitanika kretao se od 14 do 22 godine, što je prikazano u tablici 1. Ispitanici koji imaju 21 i 22 godine stavljeni su u kategoriju stariji od 20. Ispitano je 217 srednjoškolaca (30%) i 507 studenata (70%). Na pitanje o mjestu prebivališta, 435 ispitanika (60,1%) je odgovorilo kako živi u gradu, a 289 (39,9%) na selu. Što se tiče školskog uspjeha, najviše ispitanika je odgovorilo kako su na kraju prošle godine imali vrlo dobar uspjeh (45,4%). Nadalje, odličan uspjeh je imalo 43,6% ispitanika, dobar 10,6%, a dovoljan i nedovoljan uspjeh po jedan ispitanik.

Tablica 1 Broj ispitanika prema dobi

Dob	N	%
14	17	2,3
15	81	11,2
16	107	14,8
17	12	1,7
18	215	29,7
19	257	35,5
20	25	3,5
Stariji od 20	10	1,4
Σ	724	100,0

Kada je riječ o životu u obitelji, 554 ispitanika (76,5%) je izjavilo da živi s oba roditelji, 121 ispitanik (16,7%) živi s jednim roditeljem, dok ostali ispitanici žive kod skrbnika, sami ili s bakom i djedom. Na pitanje o naobrazbi majke, najviše ispitanika (59,7%) je odgovorilo kako majka ima završenu SŠ. Također je i na pitanje o naobrazbi oca najviše ispitanika (63,3%) odgovorilo kako otac ima završenu SŠ.

Iz tablice 2 može se vidjeti kako se najviše ispitanika ne nalazi u vezi (62,6%). Što se tiče trajanja veze najviše ispitanika je u vezi više od 6 mjeseci kod svih seksualnih orijentacija.

Iz tablice 3 vidljivo je kako najviše ispitanika nije još stupilo u spolni odnos (55,7%). I muškarci i žene najčešće stupaju u spolne odnose između 16 i 18 godina.

Tablica 2 Trajanje romantične veze s obzirom na seksualnu orijentaciju

Seksualna orijentacija		nisam	< 1mj.	1- 6 mj.	>6 mj.	Σ
Heteroseksualna	N	397	14	50	167	628
	%	54	1,9	6,9	23,1	86,7
Homoseksualna	N	14	0	4	10	28
	%	1,9	0,0	0,6	1,4	3,9
Biseksualna	N	29	1	7	12	49
	%	4,0	0,1	1,0	1,7	6,8
Neka druga	N	7	0	0	1	8
	%	1,0	0,0	0,0	0,1	1,1
Σ	N	453	15	63	193	724
	%	62,6	2,1	8,7	26,7	100,0

Tablica 3 Stupanje u spolni odnos s obzirom na spol

Spol		< 14	14	15	16	17	18	>18	nisam	Σ
Muški	N	0	9	9	15	12	17	4	124	190
	%	0,0	1,2	1,2	2,1	1,7	2,3	0,6	17,1	26,2
Ženski	N	2	6	26	76	63	70	12	279	534
	%	0,3	0,8	3,6	10,5	8,7	9,7	1,7	38,5	73,8
Σ	N	2	15	35	91	75	87	16	403	724
	%	0,3	2,1	4,8	12,6	10,4	12,0	2,2	55,7	100,0

4.2. Deskriptivna statistika odabranih dimenzija ispitivanih varijabli

Rezultati deskriptivne statistike za pitanje vezano uz dobivanje informacija o seksualnosti pokazuje kako se većina ispitanika uopće ne slaže ili uglavnom ne slaže (59,1%) da su informacije o seksualnosti dobili od roditelja dok mali broj (6,2) se u potpunosti slaže s

tom tvrdnjom. Rezultati su prikazani u tablici 5. Na tvrdnju mogu li otvoreno govoriti o seksualnosti s roditeljima, velik broj ispitanika (44,7%) je odgovorio kako se uopće ne slaže ili uglavnom ne slaže s navedenom tvrdnjom, tj. da smatraju da ne mogu otvoreno govoriti o seksualnosti s roditeljima.

Što se tiče pitanja o izvoru informacija o seksualnosti od vršnjaka, većina ispitanika se uglavnom ili u potpunosti slaže (58,2%) s tvrdnjom da su informacije o seksualnosti dobili od vršnjaka dok se manji broj uopće ne slaže ili uglavnom ne slaže (18%) s tom tvrdnjom (tablica 5)

Tablica 4 Prikaz razine slaganja s tvrdnjom da su informacije o seksualnosti dobili od roditelja

Informacije o seksualnosti dobio sam od roditelja		
	N	%
Uopće se ne slažem	253	34,9
Uglavnom se ne slažem	175	24,2
Niti se slažem, niti se ne slažem	147	20,3
Uglavnom se slažem	100	13,8
U potpunosti se slažem	45	6,2
Σ	720	99,4

Tablica 5 Prikaz razine slaganja s tvrdnjom da su informacije o seksualnosti dobili od vršnjaka

Informacije o seksualnosti dobio sam od vršnjaka		
	N	%
Uopće se ne slažem	54	7,5
Uglavnom se ne slažem	76	10,5
Niti se slažem, niti se ne slažem	169	23,3
Uglavnom se slažem	290	40,1
U potpunosti se slažem	131	18,1
Σ	720	99,4

Na pitanje o dobivanju znanja o seksualnosti u školi većina ispitanika se niti slaže niti ne slaže (27,6%) da su znanja o seksualnosti dobili u školi. Dok se podjednaki broj uopće ne slaže (14,2%) i u potpunosti se slaže (13,5%) s tom tvrdnjom.

Tablica 6 Prikaz razine slaganja s tvrdnjom da su znanja o seksualnosti dobili u školi

Znanja o seksualnosti dobio sam u školi		
	N	%
Uopće se ne slažem	103	14,2
Uglavnom se ne slažem	126	17,4
Niti se slažem, niti se ne slažem	200	27,6
Uglavnom se slažem	193	26,7
U potpunosti se slažem	98	13,5
Σ	720	99,4

Promatrajući pitanje o medijima kao izvoru informacija o seksualnosti, može se vidjeti kako se većina ispitanika uglavnom slaže ili u potpunosti slaže (76,4%) s navedenom tvrdnjom, a manji broj se uopće ne slaže ili uglavnom ne slaže (9,4%) s tvrdnjom. Također velik broj ispitanika se u potpunosti slaže (42,5%) kako im je ugodnije informacije potražiti u medijima nego pitati nekoga osobno.

Tablica 7 Prikaz razine slaganja s tvrdnjom da su informacije o seksualnosti dobili iz medija

Informacije o seksualnosti dobio sam iz medija		
	N	%
Uopće se ne slažem	41	5,7
Uglavnom se ne slažem	27	3,7
Niti se slažem, niti se ne slažem	97	13,4
Uglavnom se slažem	280	38,7
U potpunosti se slažem	273	37,7
Σ	718	99,2

Na pitanje da zaokruže u kojim se medijima većinom susreću s temama vezanima uz kontracepciju, najviše ih je zaokružilo u programima na televiziji (68,5%), zatim filmovima (59,9%), a također i Youtube je zaokružilo više od pola ispitanika (56,6%). Najmanje su zaokružene video igre (3%) i glazba i glazbeni spotovi (6,8%).

Što se tiče pitanja u kojim se medijima najčešće susreću s temama vezanima za spolno prenosive bolesti, također kao i u slučaju kontracepcije najčešće su zaokružili televizijski program (69,1%), filmove (56,6%) i Youtube (53,3%). Najmanje su zaokruženi glazba i glazbeni spotovi (4,6%) te video igre (9,5%).

Na zadnje pitanje gdje su se susreli s temama spolnog uznemiravanja, većina ih je odgovorila u filmovima (78,6%) i serijama (63,7%) dok je najmanje zaokružilo video igre (11,5%) i časopise (11,6%).

4.3. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke

4.3.1. Rezultati t-testa s obzirom na spol

Prije provođenja t-testa zbrojene su tri tvrdnje koje se odnose na stav ispitanika o želji za učenjem o seksualnosti u školi kako bi dobili novu varijablu. T-testom za nezavisne uzorke htjele su se ispitati razlike u želji za učenjem o seksualnosti u školi, učestalosti gledanja pornografskih stranica i stavu o ulasku u spolne odnose prije braka s obzirom na spol.

Tablica 8 t-test prema spolu s obzirom na želju za učenjem o seksualnosti u školi

Varijabla	Spol	N	AS	SD	t
Želja učenjem -škola	Muško	190	9,72	3,88	-4,5***

	Žensko	534	11,05	3,33	
--	--------	-----	-------	------	--

Bilješka: p< 0,05*; p<0,01**; p<0,001***

T- testom za nezavisne uzorke s obzirom na spol utvrđena je statistički značajna razlika u želji za učenjem o seksualnosti u školi s obzirom na spol ($t=-4,5$, $p<0,001$). Veću želju za učenjem imaju djevojke ($AS=11,05$) nego mladići ($AS=9,72$).

Tablica 9 t-test prema spolu s obzirom na učestalost gledanja pornografskih stranica

Varijabla	Spol	N	AS	SD	t
Učestalost gledanja pornografskih stranica	Muško	190	3,58	1,3	19,69***
	Žensko	534	1,73	1,04	

Bilješka: p< 0,05*; p<0,01**; p<0,001***

Statistički značajna razlika ($t=19,69$, $p<0,001$) utvrđena je i u učestalosti gledanja pornografskih stranica s obzirom na spol. T-testom je utvrđeno kako mladići češće gledaju pornografske stranice ($AS=3,58$) nego djevojke ($AS=1,73$).

Tablica 10 t-test prema spolu s obzirom na stav o stupanju u seksualne odnose prije braka

Varijabla	Spol	N	AS	SD	t
Stupanje u spolne odnose prije braka	Muško	190	3,94	1,22	3,45**
	Žensko	534	3,60	1,15	

Bilješka: p< 0,05*; p<0,01**; p<0,001***

T-testom za nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika ($t=3,45$, $p<0,01$) u tvrdnji da bi ljudi trebali stupati u spolne odnose prije braka s obzirom na spol pri čemu se mladići više slažu s navedenom tvrdnjom ($AS=3,94$) nego djevojke ($AS= 3,6$).

4.3.2. Rezultati t-testa s obzirom na dob i seksualnu orijentaciju

Prije provođenja t-testa rekodirana je varijabla koja se odnosila na dob ispitanika. Ispitanici su raspoređeni u dvije grupe: mlađi (14-17) i stariji (18-22) adolescenti. Također je rekodirana varijabla koja se odnosila na seksualnu orijentaciju ispitanika. Rekodiranjem su dobivene dvije skupine, prva je heteroseksualci, a druga LGBTQ.

Tablica 11 t-test prema dobi s obzirom na izvor informacija o seksualnosti putem medija

Varijabla	dob	N	AS	SD	t
Informacije o seksualnosti - mediji	Mlađi adolescenti	217	3,49	1,32	-7,64***
	Stariji adolescenti	507	4,17	0,99	

Bilješka: p< 0,05*; p<0,01**; p<0,001***

T-testom za nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika ($t=-7,64$, $p<0,001$) u dobivanju informacija o seksualnosti iz medija. Mlađi ispitanici smatraju da u manjoj mjeri koriste medije kao izvore seksualnih informacije ($AS=3,49$) od starijih ispitanika ($AS=4,17$). Statistički značajna razlika nije utvrđena kod tvrdnje vezane za izvore informacija od vršnjaka. Što se tiče tvrdnje da su znanja o seksualnosti dobili u školi, t- testom za nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika ($t=3,46$, $p<0,01$) pri čemu mlađi adolescenti ($AS=3,31$) se više slažu s tvrdnjom nego stariji ($AS=2,96$). Statistički značajna razlika ($t=2,96$, $p<0,01$) također je utvrđena i kod tvrdnje o roditeljima kao izvoru informacija o seksualnosti. Mlađi adolescenti u većoj mjeri smatraju da su informacije o seksualnosti dobili od roditelja ($AS=2,52$) nego stariji ($AS=2,21$)

Tablica 12 t-test prema dobi s obzirom na želju za učenjem o seksualnosti u školi

Varijabla	dob	N	AS	SD	t
Želja za učenjem -škola	Mlađi adolescenti	217	9,69	3,53	-5,15***
	Stariji adolescenti	507	11,14	4,44	

Bilješka: $p<0,05^*$; $p<0,01^{**}$; $p<0,001^{***}$

T-testom za nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika ($t=-5,15$, $p<0,001$) u želji za učenjem o seksualnosti u školi s obzirom na dob. Mlađi adolescenti, tj. oni koji pohađaju srednju školu, imaju manju želju za učenjem o seksualnosti ($AS=9,69$) od starijih adolescenata, tj. onih koji pohađaju fakultet ($AS=11,14$).

Tablica 13 t-test prema seksualnoj orijentaciji s obzirom na izvor informacija o seksualnosti putem medija

Varijabla	Seks. orijentacija	N	AS	SD	t
Informacije o seksualnosti - mediji	Heteroseksualci	628	3,9	1,17	-4,3***
	LGBTQ	85	4,46	0,8	

Bilješka: $p<0,05^*$; $p<0,01^{**}$; $p<0,001^{***}$

T-testom za nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika ($t=-4,3$, $p<0,001$) u dobivanju informacija o seksualnosti iz medija. Heteroseksualci se značajno manje slažu s tom tvrdnjom ($AS=3,9$) nego LGBTQ osobe ($AS=4,46$). T-testom za nezavisne uzorke nije utvrđena statistički značajna razlika u želji za učenjem o seksualnosti u školi s obzirom na seksualnu orijentaciju.

4.4. Rezultati jednosmjerne analize varijance

Prije provođenja jednosmjerne analize varijance, zbrojene su tvrdnje koje se odnose na rizična ponašanja u novu varijablu koja se zove rizična ponašanja. Također su zbrojene i

tvrdnje koje se odnose na seksting ponašanja u jednu varijablu koja je nazvana seksting ponašanja.

Tablica 14 Analiza varijance stava o primanju poruka iz medija s obzirom na broj seksualnih partnera

Varijabla	Broj seks. partnera	N	AS	SD	F
Poruke koje primam iz medija tvrde da je u redu da osobe moje dobi stupaju u seksualne odnose	0	404	3,4	1,36	23,48***
	1-2	256	3,97	1,08	
	3 i više	64	4,25	0,87	

Bilješka: $p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$

Jednosmjernom analizom varijance s obzirom na broj seksualnih partnera utvrđena je statistički značajna razlika između ispitanika o primanju poruka iz medija ($F(3,723)=23,48$, $p=0,000$). Rezultati u tablici 14 pokazuju kako ispitanici koji su imali 3 ili više seksualnih partnera se više slažu s tvrdnjom da mediji govore kako je u redu da osobe njihove dobi stupaju u spolne odnose ($AS=4,25$) nego osobe koje su imale 1-2 partnera ($AS=3,97$), a najmanje se s tom tvrdnjom slažu osobe koje nisu imale seksualnih partnera ($AS=3,4$).

Tablica 15 Analiza varijance izvora informacija o seksualnosti iz medija s obzirom na broj seksualnih partnera

Varijabla	Broj seks. partnera	N	AS	SD	F
Informacije o seksualnosti-mediji	0	404	3,85	1,3	9,65***
	1-2	256	4,15	1,2	
	3 i više	64	4,23	1,02	

Bilješka: $p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$

Jednosmjernom analizom varijance utvrđena je statistički značajna razlika u dobivanju informacija o seksualnosti iz medija ($F(3,723)=9,65$, $p=0,000$) pri čemu ispitanici koji su imali 3 ili više partnera u većoj mjeri se slažu s tom tvrdnjom ($AS=4,23$) nego ispitanici koji su imali 1-2 partnera ($AS=4,15$), a najmanje se slažu ispitanici koji su imalo 0 partnera ($AS=3,85$).

Tablica 16 Analiza varijance rizičnih ponašanja s obzirom na broj seksualnih partnera

Varijabla	Broj seks. partnera	N	AS	SD	F
Rizična ponašanja	0	404	15,52	4,38	22,89***
	1-2	256	16,45	5,12	
	3 i više	64	20,66	5,33	

Bilješka: $p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$

Statistički značajna razlika utvrđena je u rizičnim ponašanjima s obzirom na broj seksualnih partnera ($F(3,723)=22,89$, $p=0,000$). Ispitanici koji su imali 3 i više seksualnih partnera ponašaju se rizičnije ($AS=20,66$) nego oni koji su imali 1-2 seksualna partnera ($AS=16,45$), a najmanje rizično se ponašaju oni koji nisu imali seksualnog partnera ($AS=15,52$).

Statistički značajna razlika utvrđena je i u seksting ponašanju ($F(3,723)=28,45$, $p=0,000$) s obzirom na broj seksualnih partnera. Ispitanici koji su nisu još stupili u spolne odnose najmanje šalju i primaju seksualne sadržaje ($AS=3,45$) u usporedbi s ispitanicima koji su imali 1-2 seksualna partnera ($AS=4,42$), a najviše šalju i primaju poruke oni koji su imali 3 i više seksualna partnera ($AS=5,61$).

4.5. Rezultati korelacijske analize

Zbrojene su prije korelacijske analize tvrdnje koje se odnose na školske odnose i pitanja o učestalosti korištenja različitih medija pa su dobivene nove varijable: intenzitet uporabe medija i kvaliteta školskih odnosa.

U tablici 17 može se vidjeti korelacijska analiza kvalitete školskih odnosa s intenzitetom uporabe medija, rizičnim ponašanjima, seksting ponašanjem, školskim uspjehom i učestalošću gledanja pornografije. Statistički značajna povezanost nije utvrđena između intenziteta uporabe medija i kvalitete školskih odnosa. Postoji negativna niska korelacija između kvalitete školskih odnosa i rizičnih ponašanja ($r=-0,18$, $p < 0,001$), seksting ponašanja ($r=-0,08$, $p < 0,05$) i učestalosti gledanja pornografije ($r=-0,11$, $p < 0,01$). Pozitivna niska korelacija ($r=0,3$, $P < 0,001$) utvrđena je između školskog uspjeha i kvalitete školskih odnosa.

Tablica 17 Povezanost kvalitete školskih odnosa i intenziteta uporabe medija, seksting ponašanja, školskog uspjeha i učestalosti gledanja pornografije

Varijabla	Uporaba medija	Rizična ponašanja	Seksting	Školski uspjeh	Pornografija	
Kvaliteta	r	0,03	-0,18***	-0,08*	0,3***	-0,11**
Školskih odnosa	N	724	724	724	724	724

Bilješka: $p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$

U tablici 18 prikazana je analiza školskog uspjeha ispitanika sa intenzitetom uporabe medija, rizičnim ponašanjem, seksting ponašanjem i učestalošću gledanja pornografije. Statistički značajna povezanost nije utvrđena između intenziteta uporabe medija i kvalitete školskih odnosa. Negativna niska korelacija utvrđena je između školskog uspjeha i rizičnih

ponašanja ($r=-0,18$, $p<0,001$), seksting ponašanja ($r=-0,08$, $p<0,05$) i učestalosti gledanja pornografije ($r=-0,27$, $p<0,001$).

Tablica 18 Povezanost školskog uspjeha i intenziteta uporabe medija, rizičnih ponašanja, seksting ponašanja i učestalosti gledanja pornografije

Varijabla		Intenzitet uporabe medija	Rizična ponašanja	Seksting ponašanja	Pornografija
Školski uspjeh	r	-0.07	-0,18***	-0,08*	-0,27***
	N	724	724	724	724

Bilješka: $p<0,05^*$; $p<0,01^{**}$; $p<0,001^{***}$

Statistički značajna pozitivna korelacija utvrđena je između učestalosti gledanja pornografskih stranica i rizičnih ponašanja ($r=0.21$, $p<0,001$).

V. RASPRAVA

Rad se bavi problemom seksualnog odgoja adolescenata i ulogom raznih čimbenika pri čemu je naglasak na ulozi medija. Cilj ovog istraživanja je ispitati izvore informacija o seksualnosti kod adolescenata, njihove stavove o pitanjima vezanima za seksualnost i seksualni odgoj, ponašanje na internetu i rizična ponašanja te usporediti s nekim sociodemografskim značajkama.

H1- Očekuje se da su ispitanici najčešće informacije o seksualnosti doznali putem medija

U usporedbi izvora informacija o seksualnosti, uzet je u obzir broj ispitanika koji su zaokružili da se uglavnom slažu ili u potpunosti slažu da su izvore informacija dobili iz tih izvora. Pa je tako utvrđeno da je čak 76,4% ispitanika zaokružilo da se uglavnom slažu ili u potpunosti slažu s tvrdnjom da su informacije o seksualnosti dobili koristeći različite medije pa su stoga mediji najčešći izvor informacija. Idući najčešći izvor informacija kod adolescenata su njihovi vršnjaci (58,2%-uglavnom se slažu ili se u potpunosti slažu). Škola je odmah nakon vršnjaka, a 40,2% je zaokružilo školu kao izvor informacija. Najmanje ispitanika se složilo s tvrdnjom da su roditelji izvor informacija o seksualnosti (20%-uglavnom se slaže ili u potpunosti slaže). Treba nadodati zabrinjavajuću informaciju kako se njih čak 44,7% uopće ne slaže kako mogu otvoreno pričati s roditeljima o seksualnosti. Slične

rezultate su dobili i Trubelja i Sambolec (2018) kada su istražili gdje mladi najčešće traže informacije o spolnim odnosima. Mladi u njihovom istraživanju najčešće traže informacije na internetu (64%) i ostalim medijima (2%), zatim kod prijatelja (26%), a na zadnjem mjestu je obitelj (8%). Strasburger (2012b) posebno naglašava kako roditelji nisu svjesni posljedica izloženosti seksualnim sadržajima u medijima i da upravo oni trebaju biti ti koji će s mladima pričati o seksualnosti i upozoriti ih na krive poruke iz medija. Tolić (2013) naglašava kako roditelji nedovoljno pričaju s djecom o medijima i ne pomažu im da razviju kritički stav. Upravo istraživanje ukazuje kako bi se trebala popraviti komunikacija između roditelja i djece, a ne pustiti medijima da ih u potpunosti odgajaju. Očekivano je kako su vršnjaci drugi izvor informacija odmah nakon medija budući da u ovoj dobi raste ovisnost o vezama s vršnjacima, a slabi veza s roditeljima (Cogner, 1986).

Mediji mladima služe kao relativno siguran i manje sramotan način (u usporedbi s tim da pitaju svoje vršnjake ili roditelji) kako da dođu do informacija o seksualnosti (Brown, 2005). Udoh i Okoro (2015) smatraju kako bi se negativni utjecaji medija mogli ispraviti kroz dobro osmišljen program seksualnog odgoja. Istraživači bi trebali obratiti pozornost na utjecaje novih medija na seksualnost mladih i pokazati im kako izgleda stvarnost, a kako je to prikazano u medijima. Također je ključno da se seksualni odgoj provede na njima zanimljiv način, osobito putem digitalnih medija, tako bi oni mogli učiti od medija, a ne da dobivaju krive poruke od njih. Uloga medija u seksualnom odgoju ne treba se samo gledati kroz negativne utjecaje nego mladi mogu naučiti puno korisnih stvari kao što su kako se zaštititi od neželjene trudnoće i spolno prenosivih bolesti (Asekun- Olarinmoye, Asekun- Olarinmoye, Adebimpe i Omisore, 2014), a rezultati ovog istraživanja su pokazali kako mladi najčešće teme o kontracepciji i spolno prenosivim bolestima susreću na televiziji, u filmovima i na Youtube-u.

H2- Očekuje se statistički značajna razlika u učestalosti gledanja pornografskih stranica, stavu o ulasku u spolne odnose prije braka i želji za učenjem o seksualnosti u školi s obzirom na spol

Očekivano, ovim istraživanjem je utvrđena statistički značajna razlika u gledanju pornografskih sadržaja s obzirom na spol ($p < 0,001$). Tako je utvrđeno da muški ispitanici značajnije više gledaju pornografske stranice nego ženski ispitanici. Peter i Valkenburg (2016) u pregledu literature o adolescentskom gledanju pornografije zaključili su kako u gotovo svim istraživanjima kroz 20 godina je dokazano kako mladići češće gledaju pornografiju nego djevojke. Lofgren-Mårtenson and Månsson (2010, prema Peter i Valkenburg, 2016) smatraju da se to događa zbog toga što mladići često gledaju pornografiju

zajedno i potiču jedni druge (kako autori to nazivaju: „social intercourse“). Novije istraživanje koje su proveli Osei Sefa i Adu (2018) također se poklapa s ovim rezultatom. No unatoč tome što gotovo sva istraživanja potvrđuju ovu tezu, Maas i Dewey (2018) naglašavaju kako gledanje pornografije nikad nije bilo toliko popularno među mladim ženama kao danas. Njihovo istraživanje među ženskom studentskom populacijom pokazalo je kako je gledanje pornografije u toj populaciji normalna pojava.

Također, utvrđena je i statistički značajna razlika u želji za učenjem o seksualnosti u školi s obzirom na spol ($p < 0,001$). Tako je utvrđeno kako djevojke imaju veću želju za učenjem o seksualnosti nego mladići. Istraživanje koje su provele Petani i Vulin (2018) pokazuje kako djevojke značajno više smatraju da je zdravstveni odgoj potreban u školama. One to objašnjavaju činjenicom kako djevojke sazrijevaju brže nego mladići te da su svjesne rizičnosti neodgovornog spolnog ponašanja. Istraživanje koje su proveli Modrić, Šoh i Štulhofer (2011) pokazalo je kako muški značajno manje smatraju da se treba uvesti seksualni odgoj u škole.

Utvrđena je statistički značajna razlika i u stavu o ulasku u spolne odnose prije braka s obzirom na spol ($p < 0,01$). Utvrđeno je kako se mladići više slažu s tom tvrdnjom nego djevojke. Ovaj se rezultat slaže s istraživanjem koje su proveli Oliver i Hyde (1993) a koje je također otkrilo kako muški ispitanici u većoj mjeri odobravaju seksualne odnose prije braka nego žene, imaju permissivne stavove prema seksualnom odnosu i odobravaju neobavezne seksualne odnose. Bračulj (2015) objašnjava da je to povezano s društvenim kontekstom budući da se od mladića očekuje da ranije ulaze u spolne odnose i mijenjaju partnerice dok se od djevojaka očekuje da kasnije ulaze u spolne odnose i da se brinu o zaštiti.

H3- Očekuje se statistički značajna razlika u informiranosti o seksualnosti putem medija i želji za učenjem o seksualnosti u školi s obzirom na seksualnu orijentaciju i dob

Utvrđena je statistički značajna razlika u informiranosti o seksualnosti putem medija s obzirom na dob ($p < 0,001$). Stariji adolescenti karakteriziraju medije kao izvore informacije više nego mlađi. Suprotno ovom rezultatu, mlađi ispitanici karakteriziraju školu i roditelje kao izvore informacija više nego stariji ispitanici. Razlika nije utvrđeno jedino u tvrdnji o vršnjacima kao izvoru informacija.

Također je utvrđena statistički značajna o želji za učenjem o seksualnosti u školi s obzirom na dob ($p < 0,001$) pri čemu mlađi ispitanici manje žele učiti o seksualnosti u školi nego stariji. Ovakvi rezultati mogli bi se objasniti zrelošću ispitanika. Mlađi adolescenti nalaze se u fazi izgradnje autonomije i počecima spolnih odnosa. Oni još nisu u tolikoj mjeri svjesni posljedica rizičnih spolnih ponašanja, niti složenosti ljudske seksualnosti pa stoga

imaju manju želju za učenjem o istoj dok su stariji adolescenti već razvili svoj seksualni identitet, više promišljaju i sebi i drugima i stoga vjerojatno izražavaju i veću želju za učenjem (Tulloch i Kaufan, 2013). Također stariji adolescenti su kognitivno i biološki spremni na spolne odnose (Dixon-Mueller, 2008) i stoga se vjerojatno i više zanimaju za te teme. To može objasniti i rezultat da stariji ispitanici više koriste medije kao izvore informacija, budući da vjerojatno smatraju da nisu dovoljno informacija do sada dobili iz drugih izvora i žele doznati više. Modrić, Šoh i Štulhofer (2011) dodaju i kako je moguće da su stariji ispitanici kao srednjoškolci imali isto mišljenje, a moguće je da su sada neopterećeni uvođenjem tog novog programa i više vide njegovu važnosti.

Statistički značajna razlika utvrđena je u informiranosti o seksualnosti putem medija s obzirom na seksualnu orijentaciju ($p < 0,001$). Pri čemu su se LGBTQ osobe u većoj mjeri složile s navedenom tvrdnjom nego heteroseksualne osobe. Fouts i Inch (2005) navode kako mlade LGBTQ osobe često nemaju model u svojoj bližjoj okolini (među vršnjaci i obitelji) koji bi im pomogao da razviju svoju seksualnu orijentaciju i stoga se često okreću medijima kao izvoru informacija. No treba se pripaziti kakve oni informacije dobivaju iz medija i kako negativan ili nedovoljan prikaz u medijima utječe na njih (Fisher i Hill, 2007).

Statistički značajna razlika nije utvrđena u želji za učenjem o seksualnom odgoju u školi s obzirom na seksualnu orijentaciju.

H4- Očekuje se statistički značajna razlika u stavu o porukama koje mediji prenose, seksting ponašanju i rizičnom ponašanju s obzirom na broj seksualnih partnera

Utvrđena je statistički značajna razlika ($p = 0,000$) u stavu o porukama koje mediji prenose s obzirom na broj seksualnih partnera. Osobe koje su imale 3 ili više seksualnih partnera u većoj mjeri se slažu s ovom tvrdnjom nego osobe koje su imale 1-2 seksualna partnera, a najmanje se slažu osobe koje još nisu stupile u spolne odnose. Takav isti rezultat je dobiven i u tvrdnji da su informacije o seksualnosti su stekli putem medija ($p = 0,000$) gdje je isto uzet u obzir broj seksualnih partnera. Brown, Tucker- Halpern i L'Engle, (2005) objašnjavaju kako mediji nastoje prikazati kako u seksualnom ponašanju ne može biti ništa rizično i stoga se mladima može čini kao da im oni daju dopuštenje za upuštanje u seksualne odnose. Istraživanje koje su proveli Brown, L'Engle i Kenneavy (2006) pokazalo je kako adolescenti koji su izloženi u većoj mjeri seksualnim sadržajima i koji doživljavaju veću potporu od medija za seksualno ponašanje izvijestili su o većoj seksualnoj aktivnosti i namjeri da se uključe u spolne odnose u budućnosti.

Utvrđena je statistički značajna razlika i u rizičnom ponašanju ($p=0,000$) i seksting ponašanju ($p=0,000$) s obzirom na broj seksualnih partnera. Osobe koje su imale 3 ili više seksualnih partnera više se ponašaju rizično i šalju ili primaju seksualne sadržaje od osoba koje su imale 1-2 seksualna partnera, a najmanje se ponašaju te iste stvari rade osobe koje nisu imale seksualnih partnera. Malden i Lenhard (2013, prema Strasburger, 2017) u istraživanju adolescenata u Nizozemskoj došli su do rezultata kako izloženost seksualiziranim sadržajima na društvenim i slanje i primanje poruke je u vezi s adolescentskim vjerovanjem da trebaju biti seksualno pristupačni kao i sa njihovom spremnosti na uključivanje u neobavezne seksualne odnose. To bi moglo objasniti ove rezultate koji govore kako je veći broj seksualnih partnera povezan sa učestalošću seksting ponašanja.

H5- Očekuje se povezanost između kvalitete školskih odnosa, intenziteta uporabe medija, školskog uspjeha, seksting ponašanja, rizičnih ponašanja i učestalosti gledanja pornografskih stranica

Korelacijskom analizom uočena je značajna povezanost između kvalitete školskih odnosa i rizičnih ponašanja ($p<0,001$), seksting ponašanja ($p<0,05$), učestalosti gledanja pornografije ($p<0,01$) i školskog uspjeha ($p<0,001$). Varijabla kvaliteta školskih odnosa negativno korelira sa rizičnim ponašanjima, seksting ponašanjem i učestalošću gledanja pornografije, dok pozitivno korelira sa školskim uspjehom. Značajna povezanost nije dokazana između intenziteta uporabe medija i kvalitete školskih odnosa.

Ako uzmemo u obzir školski uspjeh, značajna negativna povezanost uočena je između njega i rizičnih ponašanja ($p<0,001$), seksting ponašanja ($p<0,05$) i učestalosti gledanja pornografskih stranica ($p<0,001$). Također uočena je statistički značajna pozitivna povezanost i između rizičnih ponašanja i sexting ponašanja ($p<0,001$). U mnogim istraživanjima pronađeno kako je seksting povezan kako sa rizičnim seksualnim ponašanjem tako i sa konzumacijom droga i alkohola (Walrave, Ponnet, Van Ouytsel, Van Gool, Heirman i Verbeek, 2015).

Uzimajući u obzir ove rezultate možemo zaključiti kako je uloga škole vrlo važna u životima mladih ljudi i ona bi trebala djelovati kao zaštitni čimbenik u suzbijanju neželjenih ponašanja kod adolescenata i pružanju podrške. Budući da je kroz rad uočeno kako pornografija može štetno djelovati na adolescenta ključno je saznanje kako upravo i ona korelira sa školskim uspjehom i kvalitetom odnosa. Petani i Vulin (2018) navode kako je prevencija rizičnih ponašanja posebna vrsta odgoja u školama, a škola je ustanova koja može na jednom mjesto okupiti sve učenike i kvalitetno im pružiti podršku i prevenirati ovakva ponašanja. Ne treba zanemariti rezultate koji govore da su i općenito kvaliteta odnosa i

školski uspjeh negativno povezani kako sa ostalim rizičnim ponašanjima tako i sa seksting ponašanjem. Povezanost između školskog uspjeha i antisocijalnog ponašanja dokazali su i Šakić i suradnici (2002, prema Vrselja, Sučić i Franc, 2009) kao i povezanost odnosa prema školi i antisocijalnog ponašanja (Loeber i Farrington, 2000, prema Vrselja, Sučić i Franc, 2009). Meščić- Blažević (2007) naglašava kako je bitno uspostaviti kvalitetne odnose u školi i podržavajuće okruženje koje će potaknuti učenike da interese i izraze stavove. Zbog toga bi upravo škola mogla biti pogodno mjesto za ostvarenje seksualnog odgoja budući da se učenicima pružaju točne informacije o štetnosti nekih ponašanja i tako možemo smanjiti njihovu orijentaciju prema istima (Meščić- Blažević, 2007).

VI. ZAKLJUČAK

Rad se bavi problemom seksualnog odgoja adolescenata i ulogom raznih čimbenika pri čemu je naglasak na ulozi medija. Prva, druga i četvrta hipoteza su potvrđene u cijelosti dok su treća i peta potvrđene djelomično. Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako mediji uistinu igraju veliku ulogu u seksualnom odgoju adolescenata. Istraživanje je pokazalo kako ispitanici najčešće navode medije kako izvore informacije, zatim vršnjake, nakon njih školu i tek na kraju navode obitelj. Posebno je zabrinjavajući rezultat kako gotovo polovica ispitanika smatra da ne može otvoreno razgovarati sa svojom obitelji o pitanjima vezanima za seksualnost stoga nije ni čudan rezultat kako se mladi okreću medijima. Također je istraživanjem utvrđeno kako mladići značajno više gledaju pornografske stranice, djevojke imaju veću želju za učenjem o seksualnosti u školi, a mladići smatraju kako bi ljudi trebali imati spolne odnose prije braka. Zato se treba naglasiti kako se prilikom kurikuluma seksualnog odgoja trebaju uzeti u obzir spolne razlike u stavovima i ponašanja prema seksualnosti (Petani i Vulin, 2018), kako bi ga kvalitetno mogli provesti. Istraživanjem je utvrđeno i da mlađi ispitanici (srednjoškolska populacija) značajno manje smatraju da informacije o seksualnosti dobivaju od medija i imaju manju želju za učenjem nego stariji ispitanici (studentska populacija). Što ukazuje na to kako su stariji ispitanici zreliji i svjesni važnosti takvih tema nego mlađa populacija i stoga traže i dodatne informacije iz medija.

Stoga seksualni odgoj se ne bi trebao samo bazirati na osnovnoškolsku i srednjoškolsku populaciju nego bi se i među studentskom populacijom trebali provoditi seminari, predavanja i razne radionice no naglasak treba biti upravo na osnovnoj i srednjoj školi. Također je dokazano da mladi koji nisu heteroseksualne orijentacije češće koriste medije kao izvore informacija nego heteroseksualna mladež. Stoga treba napomenuti da se nikako ne smije zaboraviti na tu populaciju mladih kada se provodi seksualni odgoj i treba im pomoći kako bi razvili svoju seksualnu orijentaciju. Istraživanjem je utvrđena i statistička značajnost u seksting ponašanju, rizičnim ponašanjima i mišljenju da mediji odobravaju ulazak u spolne odnose s obzirom na broj seksualnih partnera. Takvo saznanje mnogo govori o tome kako trebamo s mladima pričati o rizičnosti slanja i primanja seksualnih sadržaja i djelovati preventivno kako bi spriječili neželjeno ponašanje. Također treba se s mladima kritički raspraviti o porukama koje šalju mediji. Što se tiče rezultata na kraju treba istaknuti kako školski uspjeh i kvaliteta školskih odnosa negativno koreliraju s rizičnim ponašanjem, seksting ponašanjem kao i sa učestalošću gledanja pornografije. Ovakav rezultat ponovno pokazuje da bi škola trebala biti zaštitni faktor u sprečavanju neželjenih ponašanja, u školi bi se učenici trebali osjećati prihvaćeno i dobiti potrebne informacije.

Teorijska analiza i rezultati ovog istraživanja ukazuju na to kako su mediji vrlo važan čimbenik u seksualnom odgoju adolescenata. U prijašnjim istraživanjima televizija je bila glavni medij u kojem su adolescenti mogli vidjeti seksualne teme dok novija istraživanja daju naglasak na društvenim mrežama. Općenito je bitno da nastavnici u svoje predmete uključe teme o seksualnosti kada god je to moguće, a posebno se takve teme mogu realizirati na satu razrednika kao što je i predviđeno u programima u Hrvatskoj. Pedagozi i ostali stručni suradnici u školama bi trebali voditi posebnu brigu o takvim temama i organizirati razne radionice i predavanja kako učenicima tako i nastavnicima i poticati ih da se više priča o tome. S obzirom na opterećenost nastavnika i stručnih suradnika u školama, trebali bi postojati i stručnjaci izvana koji će dolaziti u škole i držati učenicima predavanja i brinuti se o provedbi seksualnog odgoja. Također su potrebni i razni priručnici koji bi olakšali posao nastavnicima, a posebno razrednicima. Posebno značajan treba biti medijski odgoj koji bi ukazao učenicima na štetne i krive poruke koje dolaze iz medija, a također ih uputiti i na korisne stranice. Teme o seksualnom odgoju i medijima učenicima trebaju biti predstavljene na njima zanimljiv način, pomoću igrica, aplikacija, a može im se ukazati i na zanimljive stranice i društvene mreže (Instagram računi seksologa koji u svojim objavama se bave znanstvenim spoznajama o seksualnosti) kako bi što bolje prihvatili takve teme.

VII. POPIS LITERATURE

- APA. (2002). *Developing Adolescents*. Washington: American Psychological Association.
- Asekun- Olarinmoye, O., Asekun- Olarinmoye E., Adebimpe, W. i Omisore, A. (2014). Effect od mass media and Internet on sexual behaviour of undergraduates in Osogbo metropolis, Southwestern Nigeria. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 5(1), 15-23.
- Baćan, M., Lambeta- Milanović, A., Luca- Mrđen, J. i Škovrlj, K. (2006). *Trebamo li brinuti? Priručnik o adolescentima za roditelje i stručnjake*. Zagreb: Grad Zagreb.
- Bastašić, Z. (1995). *Pubertet i adolescencija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Berger- Stassen, K. (1983). *The developing person through the life span*. New York: Worth publishers.
- Berk, L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Zagreb: Naklada slap.
- Bijelić, N., Cesar, S., Hobljaj, P. i Hodžić, A. (2003). *Eksperimentalni program rodne/seksualne edukacije za učenike i učenicke srednjih škola*. Zagreb: CESI.
- Bleakley, A., Henessy, M., Fishbein, M. i Jordan, A. (2008). It Works Both Ways: The Relationship Between Exposure to Sexual Content in the Media and Adolescent Sexual Behaviur. *Media Psychology*, 11(4), 443-461.
- Bleakley, A., Henessy, M. i Fishbein, M. (2011). A Model of Adolescents' Seeking of Sexual Content in their Media Choices. *Journal od Sex Research*, 48(4), 309-315.
- Bobkowski, P., Brown, J.D. i Shafer, A. (2012). Sexual media practice: how adolescents select, engage with, and are affected by sexual media. *The journal of sex research*, 49 (1), 1-34.
- Bračulj, A. (2015). Rizično seksualno ponašanje adolescenata na području grada Zagreba. (diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu).
- Brown, J.D. (2000). Adolescents' Sexual Media Diets. *Journal of adolescent health*, 27(2), 35-40.
- Brown, J.D. (2002). Mass Media Influences On Sexuality. *The journal of sex research*, 39(1), 42-45.
- Brown, J.D., Tucker- Halpern, C. i L'Engle, L.K. (2005). Mass media as a sexual super peer for early maturing girls. *Journal of adolescent health*, 36(1), 420-427.
- Brown, J.D., L'Engle, L.K i Kenneavy, M.A. (2006). The mass media are an important context for adolescent' sexual behaviour. *Journal of adolescent health*, 38(1), 186-192.
- Brown, J.D. i L'Engle, L.K. (2009). Sexual Attitudes And Behaviors Associated With U.S. Early Adolescents' Exposure To Sexuality Explicit Media. *Communication Research*, 36(1), 129-151.
- Brown, J.D. (2010). Sexuality, Contraception, and the Media. *Pediatrics*, 126(3), 576-682.
- Burić, J. (2010). Djeca i mladi kao konzumenti masovnih medija. Etika i tržište manipulacije potrebama mladih. *Filozofska istraživanja*, 30(4), 629-634.
- Car, S. (2013). Adolescencija 21.stoljeća: društvena uvjetovanost, temeljne karakteristike i pedagoški izazovi. *Pedagogijska istraživanja*, 10(2), 285-294.
- Collins, R., Martino, S. C., Elliott, M. N. i Miu, A. (2011). Relationship Between Adolescent Sexual Outcomes and Exposure to Sex in Media: Robustness to Propensity- Based Analysis. *Developmental Psychology*, 47(2), 585-591.
- Cogner, J. (1986). *Mladenaštvo*. Zagreb: Globus.

- Curtis, A.C. (2015). Defining adolescence. *Journal of Adolescence and Family Health*, 7(2), 1-40.
- Dickey, S.L. (2007). A Study to Determine the Effects of Mass Media on a College Age Male and Female Decision to Become Sexually Active as an Adolescent. (Diplomski rad, Florida State University)
- Dixon-Mueller, R. (2009). How Young is "Too Young"? Comparative Perspective on Adolescent Sexual, Marital and Reproductive Transitions. *Studies in Family Planning*, 39(4), 247-262.
- Deković, M. i Raboteg-Šarić, Z. (1997). Roditeljski odgojni postupci i odnosi adolescenata s vršnjacima. *Društvena istraživanja*, 6(4), 427-445.
- Đuranović, M. (2013). Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata. *Napredak*, 154(1-2), 31-46.
- Đuranović, M. (2014). Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka. *Školski vjesnik*, 63(1-2), 119-132.
- Elmore, K., Scull, T. i Kupersmidt, J.B. (2017). Media as a "Super Peer": How adolescents Interpret Media Messages Predicts their Perception of Alcohol and Tobacco Use Norms. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(2), 376-387.
- Fisher, D. i Hill, D. (2007). Gay, Lesbian, and Bisexual Content on Television: A Quantitative Analysis Across Two Seasons. *Journal of Homosexuality*. 52 (3-4), 167-188.
- Fouts, G. i Inch, R. (2005). Homosexuality in TV Situation Comedies: Characters and Verbal Comments. *Journal of Homosexuality*. 49 (1), 35-45.
- Haruna, H., Xiao, H., Mellecker, R.R., Goodluck, G. i Ndekao, P.S. (2017). Improving Sexual Health Education Programs for Adolescent through Game-based Learning and Gamification. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(1), 1-26.
- Hust, S., Brown, J.D. i L'Engle, L.K. (2008). Boys Will Be Boys and Girls Better Be Prepared: An Analysis of the Rare Sexual Health Messages in Young Adolescents' Media. *Mass Communication and Society*, 11(1), 3-23.
- Graovac, M. (2010). Adolescent u obitelji. *Medicina fluminensis*, 46(3), 261-266.
- Gruber, E. (2000). Adolescent sexuality and the media: a review of current knowledge and implications. *Culture and Medicine*. 172(1), 210-214.
- Jensen Arnett, J. (2002). The sounds of sex: Sex in Teens' Music and Music Videos. U: Brown, J.D., Steele, R.J., Walsh Childers, K. *Sexual Teens, Sexual Media*(253-264). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kaufman, M. (2008). Adolescent sexual orientation. *Pediatrics child health*, 13(7), 619-623.
- Kumar, Kar, S., Choudhury, A. i Pratap Singh, A. (2015). Understanding normal development of adolescent sexuality: A bumpy ride. *Journal of Human Reproductive Science*, 8(2), 70-74.
- Kosiček, M. (1973). *Spolni odgoj*. Zagreb: Školska knjiga.
- Landry, M., Turner, M., Vyas, A. i Wood, S. (2017). Social Media and Sexual Behavior Among Adolescence: Is there a link?. *JMIR Public Health Surveillance*, 3(2).
- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Zagreb: Naklada slap.
- Lebedina-Manzoni, M. Lotar, M. i Ricijaš, N. (2008). Podložnost vršnjačkom pritisku i samopoštovanje kod studenata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(1), 77-92.
- Livazović, G. (2009). Teorijsko-metodološke značajke utjecaja medija na adolescente. *Život i škola*, 21 (1), 108-115.
- Livazović, G. (2011). Utjecaj medija na poremećaje u ponašanju adolescenata. (Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu)
- Livazović, G. (2012). Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20(1), 1-22.
- Lovasić, J. (2017). Spolnost i spolni odgoj. (Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu).
- Maas, M. i Dewey, S. (2018). Internet Pornography use Among Collegiate Women: Gender Attitudes, Body Monitoring, and Sexual Behavior. *Sage Journals*, 8(2), 1-9.
- Maksimović, J. i Stanisavljević-Petrović, Z. (2014). Teorijsko-metodološka zasnovanost istraživanja utjecaja medija na adolescente. *In medias res*, 3(4), 472-486.
- Mandarić, V. (2012). Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih. *Bogoslovska smotra*, 82(1), 131-149.
- Mavar, M. i Vučenić, D. (2014). Sklonost ovisničkom ponašanju i školski problemi kod adolescenata. *Klinička psihologija*, 7(1-2), 5-21.
- Meščić- Blažević (2007). Pedagoška prevencija poremećaja u ponašanju adolescenata. *Pedagoška istraživanja*, 4(2), 301-308.
- Modrić, J. Šoh, D. i Štulhofer, A. (2011). Stavovi o cjelovitoj seksualnoj edukaciji u hrvatskim školama: rezultati nacionalnog istraživanja mladih. *Revija za sociologiju*, 41(1), 77-97.
- Mrmjaus, K. (2014). Vrijednovanje programa spolnog odgoja s pedagoškog stajališta. *Riječki teološki časopis*, 22(2), 293-320.
- Oliver, M. B. i Hyde, J.S. (1993). Gender differences in sexuality: A meta analysis. *Psychological Bulletin*, 114(1), 29-51.
- Osei Sefa, F. i Adu, A. (2018). Internet Pornography Seeking Among Senior High Schools in the Tema Metropolis. *Journal of Education and Practice*, 9(21), 36-44.
- Papathanasiou, I. i Lahana, E. (2007). Adolescence, Sexuality and Sexual Education. *Health Science Journal*, 2(1), 1-8.
- Pardun, C.J., Brown, J.D. i L'Engle, L.K. (2005). Linking Exposure to Outcomes: Early Adolescents' Consumption of Sexual Content in Six Media. *Mass Communication and Society*, 8(2), 75-91.
- Pašić, M. (2012). *Spolni odgoj i zdravlje*. Rijeka: Dušević i Kršovnik.
- Pavić, J., Rijavec, M. i Jurčec, L. (2017). Koliko, zašto i kako adolescenti gledaju televiziju: implikacije za afektivnu dobrobit. *Društvena istraživanja*, 26(2), 249-267.
- Pavić, J., Rijavec, M. i Braš, M. (2017). Motivacijski aspekti, učestalost gledanja i ovisnosti o televiziji adolescenata. *Socijalna psihijatrija*, 45(2), 75-86.
- Pinkleton, E.B., Cohen, M., Chen, Y.C. i Fitzgerald, E. (2008). Effects Of A Peer-Led Media Literacy Curriculum On Adolescents' Knowledge And Attitudes Toward Sexual Behavior And Media Portrayals Of Sex. *Health Communication*, 23(1), 462-474.
- Peter, J. i Valkenburg, P.M. (2016). Adolescents and Pornography: A Review of 20 Years of Research. *The journal of sex research*, 53(2), 509-531.

- Petani, R. i Vulin, A. (2018). Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti. *Acta Iaderina*, 15(1), 35-58.
- Raley, A. B. i Lucas, J.L. (2006). Stereotype or Success. *Journal of Homosexuality*, 51(2), 19-38.
- Raffauf, E. (2006). *Što je ljubav? Spolni odgoj u obitelji*. Zagreb: Naklada Slap.
- Robards, F. i Bennett, D.L. (2013). What is adolescence and who are adolescents. U: Kang, M. Youth health and adolescent medicine (1-16). Melbourne. Gillespie and Cochrane.
- Rukavina, M. i Nikčević- Milković, A. (2016). Adolescenti i školski stres. *Acta Iadertina*, 13(2), 1-15.
- Ryan, G. i Cookingham, L.M. (2017). The Impact of Social Media on the Sexual and Social Wellness of adolescents. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 28(1), 2-5.
- Shek, D. i Ma, C. (2012). Consumption of Pornographic Materials among Hong Kong Early Adolescents: A replication. *The Scientific World Journal*, 1-8.
- Sielert, U. (2005). *Uvod u seksualnu pedagogiju*. Zagreb: Educa.
- Stanić, P. (2004). Seksualni odgoj- imperativ vremena. *Napredak*, 146(1), 91-102.
- Strasburger, V. i Donnerstein, E. (1999). Children, Adolescents and the media: Issues and Solutions. *Pediatrics*, 103(1), 129-139.
- Strasburger, V. (2004). Children, Adolescents and the media. *Current problems in pediatric and adolescent health care*, 34(2), 54-113.
- Strasburger, V. (2012). *Children, Adolescents and the media*. Albuquerque: Pediatric Clinics of North America.
- Strasburger, V. (2012). Adolescents, sex and the media. *Adolescent medicine clinics*, 23 (1), 15-33.
- Strasburger, V. i Hogan, M. (2013). Children, adolescence and the media., *Pediatrics* 132 (5), 1-4.
- Strasburger, V. (2017). Sexual Media and Childhood Well-being and Health. *Pediatrics*, 140 (2), 162-166.
- Sujoldžić, A., Rudan, V. i De Lucia, A. (2006). *Adolescencija i mentalno zdravlje*. Zagreb: Laser-Plus.
- Svedin, C.G., Akerman, I. i Priebe, G. (2011). Frequent users of pornography. A population based epidemiological study of Swedish male adolescents. *Journal of Adolescence*, 34(1), 779-788.
- Šegregur, D., Kuhar, V. i Paradžik, P. (2014). Utjecaj masmedija na život adolescenata. *Media, Culture and public relations*, 5(1), 81-86.
- Štulhofer, A. i Hodžić, A. (2003). Seksualna edukacija u školi: kakva je budućnost u Hrvatskoj?. *Napredak*, 144(1), 40-52.
- Štulhofer, A., Jureša, V. i Mamula, M. (2000). Problematični užici: rizično seksualno ponašanje u kasnoj adolescenciji. *Društvena istraživanja*, 6(50), 867-893.
- Tolić, M. (2013). Komunikacija u obitelji o medijskim sadržajima. *Pedagogijska istraživanja*, 10 (1), 103-117.
- Todaro, E., Silvaggi, M., Aversa, A., Rossi, V., Nimbi, F.M., Rossi, R. i Simonelli, C. (2018). Are Social Media a problem or a tool? New strategies for sexual education. *Sexologies*, 27(3), 67-70.
- To, S., Ngai, S.S. i Kan, S. (2012). Direct and mediating effects of accessing sexually explicit online materials on Hong Kong adolescents' attitude, knowledge, and behavior relating to sex. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 2156-2163.
- Trubelja, M. i Samolec, M. (2018). Spolno ponašanje adolescenata- usporedba adolescenata drugih i četvrtih razreda strukovne škole i gimnazije. *Sestrinski glasnik*, 23(1), 18-22.
- Tulloch, T. i Kaufam, M. (2013). Adolescent sexuality. *Adolescent medicine*, 34(1), 29-38.
- UNESCO. (2011). *Adolescence: An Age of Opportunity*. New York.
- Udoh, N.A. i Okoro, C.C. (2015). Learning Sexuality from the Media- Insights from a Survey of Nigerian University Adolescents for Sex Education. *American Journal of Psychology and Behavioral Sciences*, 2(3), 63-70.
- Vrselja, I., Sučić, I., Franc, R. (2009). Rizična i antisocijalna ponašanja mladih adolescenata i privrženost školi. *Društvena istraživanja*, 18(4-5), 739-762.
- Yao, Z.M., Mahood, C. i Linz, D. (2010). Sexual Priming, Gender Stereotyping, and Likelihood to Sexually Harass: Examining the Cognitive Effects of Playing a Sexually- Explicit Video Game. *Sex Roles*, 62(1), 77-88.
- Walrave, M., Ponnet, K., Van Ouytsel, J., Van Gool, E., Heirman, W., Verbeek, A., (2015) Whether or not to engage in sexting: Explaining adolescent sexting behaviour by applying the prototype willingness model. *Telematics and Informatics*. 32(2), 796-808.
- Ward, M. L. (2002). Does Television Exposure Affect Emerging Adults' Attitudes and Assumptions About Sexual Relationships? Correlational and Experimental Confirmation. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(1), 1-15.
- Wright, P. (2011). Mass Media Effects on Youth Sexual Behaviour Assessing the Claim for Causality. *Annals of the International Communication Association*, 35(1), 343-385.
- Wright, P. (2014). Pornography and the Sexual Socialization of Children: Current Knowledge and a Theoretical Future. *Journal of Children and Media*, 8(3), 305-312.
- Žlebnić, L. (1972). *Adolescencija-mladost*. Beograd: Delta Pres.

Internetske stranice

- American Academy of Child and Adolescent Psychiatry. (2018). *Gay, Lesbian and Bisexual Adolescence*. Preuzeto lipanj, 20, 2019, s https://www.aacap.org/AACAP/Families_and_Youth/Facts_for_Families/FFF-Guide/Gay-Lesbian-and-Bisexual-Adolescents-063.aspx?fbclid=IwAR0MyRisIrmrYDxxuAAp9rxt-OLRSNDZ4Nfa5Bo-y-B7euiSoHZBdZ4gQ-Y
- Anderson, M., Jiang, J. (2018). *Teens, Social Media and Tehnology*. Preuzeto lipanj, 14, 2019, s https://www.pewinternet.org/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/?fbclid=IwAR0iXqGM5DYTcJEbi0f4kaGHgX42ecjeM8_d0F0ZNf5r4dGnf4K_7NRoW6g
- Nepoznati autor. (2019). *Novi kurikulum zdravstvenog odgoja svodi seksualnost na reprodukciju*. Preuzeto lipanj, 2, 2019, s <https://libela.org/vijesti/10120-novi-kurikulum-zdravstvenog-odgoja-svodi-seksualnost-na-reprodukciju/>
- Dill- Shackleford, K. (2010). *Making a (Video) Game Out of Rape*. Preuzeto lipanj, 2, 2019, s <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/how-fantasy-becomes-reality/201003/making-video-game-out-rape>

VIII. PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

Dragi ispitanici, molimo vas da na pitanja o seksualnosti i o odnosu s medijima odgovorite iskreno i bez preskakanja. Sudjelovanje je anonimno, a rezultati će biti korišteni isključivo u svrhu istraživanja. Hvala!

1. Spol	a) M b) Ž												
2. Dob	a) 14 b) 15 c) 16 d) 17 e) 18 f) _____												
3. Škola	a) strukovna b) gimnazija												
4. Prebivalište	a) selo b) grad												
5. S kim živiš?	a) s oba roditelja b) s jednim roditeljem c) sa skrbnicima d) živim sam/a e) s nekim drugim _____												
6. Školski uspjeh	a) nedovoljan b) dovoljan c) dobar d) vrlo dobar e) odličan												
7. Završena razina obrazovanja oca i majke	<table><thead><tr><th>OTAC</th><th>MAJKA</th></tr></thead><tbody><tr><td>a) bez osnovne škole</td><td>a) bez osnovne škole</td></tr><tr><td>b) završena OŠ</td><td>b) završena OŠ</td></tr><tr><td>c) završena SŠ</td><td>c) završena SŠ</td></tr><tr><td>d) završena viša škola</td><td>d) završena viša škola</td></tr><tr><td>e) završen fakultet</td><td>e) završen fakultet</td></tr></tbody></table>	OTAC	MAJKA	a) bez osnovne škole	a) bez osnovne škole	b) završena OŠ	b) završena OŠ	c) završena SŠ	c) završena SŠ	d) završena viša škola	d) završena viša škola	e) završen fakultet	e) završen fakultet
OTAC	MAJKA												
a) bez osnovne škole	a) bez osnovne škole												
b) završena OŠ	b) završena OŠ												
c) završena SŠ	c) završena SŠ												
d) završena viša škola	d) završena viša škola												
e) završen fakultet	e) završen fakultet												
8. Bračni status	a) oženjen/udana b) neoženjen/ neudana												
9. Jesi li u romantičnoj vezi?	a) Da b) Ne												
10. Ako se nalaziš u romantičnoj vezi, koliko dugo traje? (napiši na crtu)	a) manje od mjesec dana b) 1 - 6 mjeseci c) duže od 6 mjeseci												
11. Definiraj seksualnu orijentaciju	a) heteroseksualna b) homoseksualna c) biseksualna d) neka druga												
12. Jesi li već stupio/la u spolni odnos?	a) Da b) Ne												
13. Ako jesi, u kojoj dobi?	a) 14 b) 15 c) 16 d) 17 e) 18 f) _____												

14. Koliko si do sada imao/la seksualnih partnera?	a) 0	b) 1-2	c) 3 ili više
---	------	--------	---------------

2. Sljedeća pitanja se odnose na odnose s vršnjacima, obitelji i u školi.

1= Uopće se ne slažem 2= Uglavnom se ne slažem 3= Niti se slažem, niti se ne slažem

4= Uglavnom se slažem 5=U potpunosti se slažem

Zaokružite vrijednost za koju mislite da Vam najviše odgovara.	1	2	3	4	5
Dobro se slažem sa svojim prijateljima.	1	2	3	4	5
Pričam otvoreno o svojim problemima s prijateljima.	1	2	3	4	5
Osjećam se prihvaćeno u školi od strane vršnjaka.	1	2	3	4	5
Prijatelji mi pomognu kada imam problema.	1	2	3	4	5
Prijatelji vrše pritisak na mene.	1	2	3	4	5
Život u mojoj obitelji je ugodan.	1	2	3	4	5
Otvoreno pričam s članovima obitelji o svojim problemima.	1	2	3	4	5
Moja obitelj mi pruža podršku i pomoć u životu.	1	2	3	4	5
S obitelji se lako dogovorim i zajedno donosimo odluke.	1	2	3	4	5
Osjećam se prihvaćeno u školi od strane nastavnika	1	2	3	4	5
U školi mogu otvoreno pitati nastavnike i stručne suradnike za pomoć.	1	2	3	4	5
Trudim se u školi i školski uspjeh mi je jako važan.	1	2	3	4	5
Osjećam privrženost školi i volim školu.	1	2	3	4	5

3. Na crtu ispred uređaja kojeg posjedujete stavite plus.

_____ TV s običnim digitalnim prijemnikom

_____ TV s digitalnom televizijom putem internetskog kabla (MAXtv i sl.)

_____ laptop

_____ stolno računalo

_____ igraća konzola (Play Station i sl.)

_____ pametni telefon

_____ običan mobitel

_____ radio

_____ tablet

_____ DVD player

_____ CD player

_____ digitalna kamera

4. Sljedeća pitanja se odnose na učestalost korištenja medijskih sadržaja.

Zaokružite vrijednost za koju mislite da Vama najviše odgovara.	1- nikad (0)	2- rijetko 1-2 mjesečno	3- ponekad jednom tjedno	4- često više puta tjedno	5- uvijek svaki dan
Youtube	1	2	3	4	5
Filmovi	1	2	3	4	5
Serije	1	2	3	4	5
Televizija	1	2	3	4	5
Pornografske stranice	1	2	3	4	5
Instagram	1	2	3	4	5
Facebook	1	2	3	4	5
Glazba i glazbeni spotovi	1	2	3	4	5
Časopisi	1	2	3	4	5
Video igrice	1	2	3	4	5
Dnevne novine	1	2	3	4	5
Nešto drugo _____	1	2	3	4	5

5. Sljedeća pitanja se odnose na izvore seksualnih sadržaja. Zaokružite izvor za koji smatrate da odgovara vašem iskustvu.

5.1. U kojima od navedenih izvora si se susreo/la s temama vezanim za kontracepciju?

Youtube Filmovi Serije Televizija Instagram Facebook Glazba i glazbeni spotovi Časopisi
Video igrice Dnevne novine

5.2. U kojima od navedenih izvora si se susreo/la s temama vezanim za spolno prenosive bolesti?

Youtube Filmovi Serije Televizija Instagram Facebook Glazba i glazbeni spotovi Časopisi
Video igrice Dnevne novine

5.3. U kojima od navedenih izvora si se susreo/la sa scenama seksualnog zlostavljanja i uznemiravanja?

Youtube Filmovi Serije Televizija Instagram Facebook Glazba i glazbeni spotovi Časopisi
Video igrice Dnevne novine

6. Sljedeća pitanja se odnose na znanja i stavove o temama vezanima za seksualnosti.

1= Uopće se ne slažem 2= Uglavnom se ne slažem 3= Niti se slažem, niti se ne slažem 4= Uglavnom se slažem 5=U potpunosti se slažem

Zaokružite vrijednost koja najviše odgovara Vašem stavu.	1	2	3	4	5
Ljudi bi trebali stupati u seksualne odnose prije braka.	1	2	3	4	5
Smatram da je opasno često mijenjati seksualne partnere.	1	2	3	4	5
Upoznat/a sam s vrstama kontracepcije koje se mogu koristiti prilikom spolnog odnosa.	1	2	3	4	5
Važno je koristiti kontracepciju prilikom spolnih odnosa.	1	2	3	4	5
Upoznat/a sam sa spolno prenosivim bolestima i njihovim posljedicama.	1	2	3	4	5
Poruke koje primam iz medija tvrde da je u redu da osobe moje dobi stupaju u seksualne odnose.	1	2	3	4	5

7. Sljedeća pitanja se odnose na iskustva i mišljenja o seksualnom odgoju.

1= Uopće se ne slažem 2= Uglavnom se ne slažem 3= Niti se slažem, niti se ne slažem
4= Uglavnom se slažem 5=U potpunosti se slažem

Zaokružite vrijednost za koju mislite da Vama najviše odgovara.	1	2	3	4	5
Sa svojim roditeljima/skrbnicima mogu otvoreno pričati o temama vezanima za seksualnost.	1	2	3	4	5
Informacije o seksualnosti dobio/la sam od svojih roditelja.	1	2	3	4	5
Informacije o seksualnosti dobio/ la sam od vršnjaka.	1	2	3	4	5
Znanja o seksualnosti dobio/la sam u školi.	1	2	3	4	5
Informacije o seksualnosti stekao/la sam koristeći različite medije.	1	2	3	4	5
Osjećam se ugodnije potražiti informacije o seksualnosti u medijima nego pitati nekoga osobno.	1	2	3	4	5
Nastavnici bi trebali više u svoje predmete uključiti pitanja vezana uz seksualnost.	1	2	3	4	5
Stručni suradnici u školi (psiholozi, pedagozi i defektolozi) trebali bi više informirati učenike o pitanjima vezanima uz seksualnost.	1	2	3	4	5
Želio/ željela bih da se o temama vezanima uz seksualnost više uči u školi.	1	2	3	4	5

8. Sljedeća pitanja se odnose na ponašanja u medijima.

1= Uopće se ne slažem 2= Uglavnom se ne slažem 3= Niti se slažem, niti se ne slažem
4= Uglavnom se slažem 5=U potpunosti se slažem

Zaokružite vrijednost za koju mislite da Vama najviše odgovara.	1	2	3	4	5
Objavljujem na društvenim mrežama seksualne sadržaje ili slike.	1	2	3	4	5
Šaljem seksualne slike ili sadržaje.	1	2	3	4	5
Primio/la sam od druge osobe na društvenim mrežama seksualne sadržaje ili slike.	1	2	3	4	5
Pretražujem seksualne sadržaje ili slike na internetu.	1	2	3	4	5

9. Molimo, procijenite koliko često se ponašate na sljedeći način.

Zaokružite broj koji najbolje opisuje vaše ponašanje.	1 nikad	2 rijetko	3 ponekad	4 često	5 uvijek
1. Koristim tjelesno nasilje za rješavanje problema.	1	2	3	4	5
2. Imao/la sam problema sa zakonom (krađa, provala, tuča i sl.)	1	2	3	4	5
3. Prekomjerno koristim lijekove da bih se bolje osjećao/la	1	2	3	4	5
4. Imam problema s ponašanjem (bježanje iz škole, isključenje iz škole, nasilje i sl.)	1	2	3	4	5
5. Neopravdano izbjivam iz kuće	1	2	3	4	5
6. Pušim cigarete.	1	2	3	4	5
7. Pijem alkohol.	1	2	3	4	5
8. Konzumiram lakše i teže droge (marihuana, ecstasy, LSD, speed).	1	2	3	4	5
9. Mijenjam seksualne partnere i pri tome ne koristim zaštitu.	1	2	3	4	5
10. Namjerno bježim iz škole.	1	2	3	4	5
11. Namjerno uništavam imovinu.	1	2	3	4	5
12. Kradem.	1	2	3	4	5